



## 1715-1743 YILLARI ARASINDA KONYA'DA FAALİYET GÖSTEREN MÜKÂRÎ DEVECİLERİ VE GÖREV SAHALARI

Bayram ÜREKLİ\* - Koray TELLİ\*\*

### Öz

Savaşların arkasında güçlü ve iç içe geçmiş bir organizasyonun olması şarttır. Savaşlarda, doğru yerde, doğru zamanda ve doğru adımları atmak adına, her şeyden önce askerin kazanabilmesi için temel ihtiyaçlarının karşılanması gerekir. Bu ihtiyaçların başında da gıda ve mühimmat gelir. Gerekli gıda ve mühimmatlar hazırlandıktan sonra süratle muharebenin olacağı güzergâhlara ve muharebe alanı yakınına taşınmalıdır. Sanayi Devrimi'nden önce, seferlerde lojistik destekler daha çok hayvanlardan yararlanarak sağlanıyordu. Bunların içinde develerin ayrı bir önemi vardır. Develer, zorlu arazi koşullarında dayanıklı ve uzun yol alabilen hayvanlardır. Osmanlı Devleti'nde sefer organizasyonlarında develer aktif bir biçimde kullanılıyor ve taşradan satın alınarak ya da kiralanarak temin ediliyordu. Develer temin edilirken daha çok kiralama usulü takip edilmiştir. Kiralanan develer, kullanıldıktan sonra, tekrar temin edildikleri yerdeki sahiplerine teslim edilmektedir. Taşrada mükârî devecileri denilen, develerin kiralanmasından sorumlu bir grup vardı. Bu grup eyalet merkezlerinde, sancaklarda, kazalarda ve köylerde aktif bir biçimde faaliyet göstermektedir. Mükârî devecilerinin farklı statüden olan insanların bir arada çalıştıkları bir yapıdan oluştuğu görülmektedir. Bunlar güvenilir ve becerikli kişilerden seçilmişlerdir.

### Anahtar Kelimeler

*Sefer, Lojistik, Deve, Mükârî Devecileri, Konya, Osmanlı*

## CAMEL LEASERS AND THEIR WORKING AREAS IN KONYA BETWEEN 1713 – 1743

\* Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, Konya/Türkiye.  
burekli@selcuk.edu.tr

ORCID: 0000-0002-8985-9190

\*\* Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, Konya/Türkiye.

koraysi.17@gmail.com

ORCID: 0000-0002-3017-148X

Makalenin Gönderilme Tarihi: 05.09.2019

Makalenin Kabul Tarihi: 11.10.2019

Makalenin Yayınlanma Tarihi: 25.10.2019

Makalenin Türü: Araştırma



### **Abstract**

*A strong and intertwined organization is essential behind wars. During the wars all the basic needs of the soldier must be met so that the soldiers take the right steps in the right place, at the right time. The most important of these needs is food and ammunition. After the necessary food and ammunition are prepared, they should be transported rapidly to the routes and the battle zone. Before the Industrial Revolution, logistic supports were provided by using animals. Among these, camels have a special importance. Camels are resistant animals against hard terrain conditions and they can walk long way. The Ottoman Empire was using the camels in the war organizations and was buying or renting them from the provinces. There was a group in the provinces, called the mükârî deveciler responsible for renting camels. This group, operates actively in the provinces, subdivision of provinces, districts and villages. Konya was one of the places where camels were obtained.*

### **Keywords**

*War, Logistics, Camel, Mükârî Devecileri, Konya, Ottoman*



## GİRİŞ

İnsanoğlu, hayatının gereği olarak bir mücadele içinde yaşamaktadır denilse herhalde yanlış olmaz. Bu mücadeleyi insanın, doğa ile mücadelesi ve insanın insan ile mücadelesi olmak üzere ikiye ayırabiliriz. İnsanoğlu tabiatla mücadele ederken yerleşik hayata geçmiş, faklı inanç ve mesreplere ayrılarak toplulukları, topluluklar toplumları, toplumlarda devletleri oluşturmuştur. İnsanlar, tarih boyunca işlerini kolaylaştırmak ve avantaj sağlamak adına tabiat ve tabiatla yaşayan canlılara hükmetmeye çalışmışlardır. Hayvanlar bunun en başında gelmektedir. Hayvanların etinden, sütünden yararlandığı gibi hayvanların gücünden de yararlanmayı ihmal etmemiştir.<sup>1</sup>

İnsanın insanla münasebetinde ise devletler, kendi çıkarları, hukukları ve inançları çerçevesinde diğer devletlerle iletişim halindedir. Bu iletişim kimi zaman sağlıklı ve her iki devletin ya da devletlerin çıkarları çerçevesinde olsa da, kimi zaman ciddi sorunlar neticesinde savaşlara neden olmuştur.

Tarih olarak geçmişteki savaşları anlatmak kolaydır. Ancak fiiliyatta savaşların ardında güçlü ve iç içe geçmiş bir organizasyonun olması şarttır. Her şeyden önce askerin savaşı kazanabilmesi için temel ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Bu ihtiyaçların başında da şüphesiz gıda ve mühimmat gelir. Bu yüzden devletler savaş kararı almadan önce ya da alırken ciddi hazırlıklar yapmak zorundadır ve süratle askerin ihtiyaçlarını cepheye taşımalıdır. Günümüzde lojistik olarak adlandırılan, sefer öncesi ve sefer sırasında bu faaliyetlere Osmanlı literatüründe lâşe ve ikmal deniliyordu.<sup>2</sup>

Sanayi Devrimi öncesinde savaşlarda hayvanlar önemli bir yere sahiptir. Nitekim hemen her ülkede atlı süvariler mevcut olduğu gibi bazı ordularda fillerin savaş alanlarında kullanıldığını biliyoruz. Ayrıca mühimmat taşımada at, katır, öküz ve deve gibi güçlü hayvanlar aktif bir biçimde kullanılmaktadır.<sup>3</sup>

Sanayi Devrimi sonrası gerek savaş alanlarında gerekse ulaşımda makinalaşmanın arttığını ve mesafelerin zaman bazlı kısaldığını görmekteyiz. Tren yollarının artması ile birlikte asker sevkıyatı ve mühimmat trenlerle taşınmaya başlamıştır. Oral Sander, bu konunun önemini *“Napolyon ordularının bir günde aldığı mesafe İskender’in*

<sup>1</sup> Ayten Kiriş Avaroğlu, Ganime Topal, “Savaşta Masumlar: Hayvanlar” *Araştırma ve Deneyim Dergisi*, Haziran 2017 s. 61.

<sup>2</sup> Ömer İşbilir, “Osmanlı Ordularının Lâşe ve İkmal: I. Ahmed Dönemi İran Seferi Örneği” *Türkler*, C. 10, Ankara 2002, s.278.

<sup>3</sup> Avaroğlu, Topal, agm., s. 61.



*ordularınınkinden çok fazla değildi... ...Endüstri Devrimi, Dünya'yı belki de 1000 yılın yapamayacağı kadar değiştirmiştir*"<sup>4</sup> ifadesi ile anlatır. Günümüzde ise hava, kara ve deniz yollarında motorlu ve elektrikli araçlar kullanılmaktadır.

Bu çalışma Sanayi Devrim'i öncesinde 1715-1743 yılları arasında Osmanlı Devleti'nin Batı'da ve Doğu'da girdiği savaşlarda orduların iâşe ve mühimmat gibi ihtiyaçlarının ikmal ve sevkiyatı ile görevlilerin ulaşımı sırasında ihtiyaç duydukları develerin temin edilmeleri ve bu temin sırasında Konya bölgesinde rol oynayan mükârî devecilerini ele almaktadır. Ana kaynak olarak Konya kadı sicillerine dayanılarak Konya ve çevresindeki yerleşim birimlerinden ne kadar deve temin edilmiş, bu temin esnasında mükârî devecileri kimlerdir ve bunların faaliyet alanları nerelerdir, sorusuna cevap aranmaya çalışılacaktır.

## 1- OSMANLI DEVLETİNDE ANA HATLARIYLA SEFER ORGANİZASYONU

Osmanlı Devleti, tarih sahnesine çıkmadan önce henüz göçer bir beylik iken, organize hareket etme ve ikmal konusunda *oba* denilen büyük bir topluluğu hareket ettirdiği aşikardır. Beylikten devlete giden süreçte, savaşlarda iâşe ve ikmal konusunda zaman içinde geniş tecrübe elde etmiştir.<sup>5</sup>

Devlet, bir sefere karar vermeden önce, devletin üst düzey yöneticileri ile istişare edilirdi. Divân-ı Hümâyün'dan sefer kararı çıkınca, sefer meşrulaştırılmak için şeyhülislâmdan fetva alınır, padişahın tuğları saray önüne dikilir, başta Avrupa devletleri olmak üzere diğer devletlere mektuplar gönderildi.<sup>6</sup>

Merkez'de alınan savaş kararı ile birlikte, eyâlet merkezlerine, sancak ve kazalara fermanlar gönderilerek seferberlik ilan edilirdi. Gönderilen fermanlar doğrultusunda kaza, nahiye ve köylerde bulunan birliklerin önce eyalet merkezinde toplanmaları istenir, eyalet merkezlerinde toplanan askerler seferin düzenleneceği yöne doğru hareket ederlerdi.<sup>7</sup>

Sefer organizasyonunda ulaşımı düzenleyen özel bir müessese yoktu. Bu görev her birinin kendine ait nizâmları olan meslek sınıfları tarafından

<sup>4</sup> Oral Sander, *Siyasi Tarih İlkçağ'dan 1918'e*, 25. Baskı, Ankara 2013, s. 212

<sup>5</sup> Ömer İşbilir, "Osmanlı Ordularının iâşe ve İkmâlî; I. Ahmed Devri İran Seferleri Örneği", *Türkler*, C. X, Ankara 2002, s. 156-158; Serhat Kuzucu, *Osmanlı Ordusu ve Sefer Lojistiği*, s. 59-61; Uğur Kurtaran, "Osmanlı Seferlerinde Organizasyon ve Lojistik" *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/4, Fall 2012, s. 2270.

<sup>6</sup> Serhat Kuzucu, *Osmanlı Ordusu ve Sefer Lojistiği (1453-1789)*, İstanbul 2017, s.59.

<sup>7</sup> Kuzucu, age., s. 60.



yürütülmüştür. Derbentçiler, köprücüler, kaldırımcılar ve belderânlar sefer güzergâhında görevlendirilen müesseselerin başında gelmektedir.<sup>8</sup>

Osmanlı Ordusu, muharebenin gerçekleşeceği yöne, ana yolları ve tali yolları kullanarak gidiyordu. Bu yolların büyük bir bölümü, temelini Ortaçağ yol sisteminden alıyordu ve Roma'dan devralınmış yollardı.<sup>9</sup> Bu yol sisteminin merkezi İstanbul'dur. İstanbul'dan itibaren Rumeli ve Anadolu'ya doğru kendi içinde her ikisinde de sağ, sol ve orta kol olarak anılan ana güzergâhlar bulunmaktadır.<sup>10</sup> Batı'ya doğru düzenlenen seferlerde Edirne'ye kadar daima orta kol kullanırdı. Edirne'den sonra seferin olduğu yöne doğru ilerlerirdi.<sup>11</sup>

Yollar üzerinde *askeri menziller* denilen ordunun konakladığı yerler bulunurdu. Yalnız menzil kavramının birçok organizasyonu tanımlarken kullanılması, bu teşkilatla ilgili yapılan çalışmalarda, farklı amaçlar için kullanılan menzillerin birbirine karıştırılması ve aynı teşkilat gibi ele alınmasına sebep olmuştur. Halbuki haberleşme menzilleri kaza ve kasaba merkezlerinde yer almakta iken, askeri menziller ordunun günlük yürüyüş mesafesinin gereği ve iâşe ve istirahatının karşılanmasına yönelik olarak yerleşim birimleri dışında kurulurdu.<sup>12</sup> Yine ulak menzillerini diğerleri ile karıştırmamak gerekir. Ulaklar daha hızlı hareket ettikleri için sefer menzillerinden ayrı menzilleri bulunuyordu.<sup>13</sup>

Menziller büyük bir ordunun konakladığı, iâşe ve ikmalinin olduğu alanlar olduğu için aynı zamanda büyük bir tüketim alanıdır. Sefere katılan askerler ve hayvanlar temel besin ihtiyacını bu menzillerde karşılardı. Sefere çıkacak olan orduya çeşitli alanlarda ihtiyacının karşılanması için *orducu esnafı* denilen esnaf grubu da sefere katılırdı.<sup>14</sup>

<sup>8</sup> Mustafa Nuri Türkmen, *Kamanıçe Seferinin Lojistik Hazırlıkları* Doktora Tezi (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü) Ankara 2002, s. 40.

<sup>9</sup> İlber Ortaylı, "Devenin Taşıma Maliyeti Eğrisi Üzerine bir Deneme, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 28, Sayı 1, Yıl:1973, s. 182; M. Fuad Köprülü, "Berid", *İA*, C. II, 1979, s. 548-549.

<sup>10</sup> Yusuf Halaçoğlu, *Osmanlılarda Ulaşım ve Haberleşme (Menziller)*, Ankara 2002, s. 30-32; Kuzucu, *age.*, s. 61.

<sup>11</sup> Mehmet Yaşar Ertaş, *Mora'nın Fethinde Sefer Organizasyonu (1714-1716)*, Doktora Tezi (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü), İstanbul 2000, s. 1.

<sup>12</sup> Nezih Aykut, "IV Murad'ın Revan Seferi Menzîlnâmesi" *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi* Sayı 34, 1984, s. 183-184; Yusuf Halaçoğlu, *Osmanlılarda Ulaşım ve Haberleşme*, s. 30-35; Ömer İşbilir, "Osmanlı Ordularının İâşe ve İkmalî", s. 156-157; Daha geniş bilgi için bk. Cemal Çetin, "Osmanlı Devleti'nde Ulaşım ve Haberleşme Bağlamında: Menzil ve Menzilhane Kavramları Üzerine Bazı Tespitler", *CLEPO*, 6. Aradönem Sempozyum Bildirileri, 14-16 Nisan 2011, Uşak C. I, İzmir, Kasım 2011, s. 411-430; Cemal Çetin, *Ulak Yol Durak, Anadolu Yollarında Padişah Postaları (Menzilhaneler)*, Konya, 2013, Hikmet Evi Yayınları, s. 28-29, 95-121, 152-178; İ. Sak-C. Çetin, "XVII-XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde Menziller ve Fonksiyonları: Akşehir Menzilleri Örneği", *S.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 16, Konya 2004, s. 179-180; Cemal Çetin, "İşlevleri ve Özellikleri Bakımından Konya Menzilleri (XVII-XVIII. Yüzyıllar)", *S.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 21, Konya 2007, s. 295-297.

<sup>13</sup> Türkmen, *Kamanıçe Seferi*, s. 78.

<sup>14</sup> Mustafa Nuri Türkmen, "XVII. Yüzyıl Sefer Menzillerinin Ekonomik Yönü ve Esnafın Katkısı", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 22, Sayı 34, 2003, s.136-138.



Birlikler temin edilirken, Osmanlı Devleti'nin karşılaştığı en büyük problem, seferin devlet maliyesine yüklediği ağır maliyetin hafifletilmesi için mali kaynak, asker için erzak ve ordunun ağırlıklarını taşıyan hayvanlar için yem ihtiyacıdır.<sup>15</sup>

Osmanlı Devleti, bu ihtiyaçları hazineden ya da tebaasından topladığı örfi vergilerle karşılamıştır. Bu vergilerin başında; avâız vergisi, nüzul vergisi, sürsat vergisi gelmektedir. Bu vergiler aynî ve nakit olarak halk tarafından karşılanırken, *iştirâ* dediğimiz bir diğer yöntem ise, hazineden, serbest piyasa kurallarına göre karşılanırdı. *İştirâ* teriminin yerine 18. Yüzyıl'da *mübayaa* terimi kullanılmıştır.<sup>16</sup>

Seferlerde mühimmat ve iâşe ikmalî deniz yolu ve kara yolu ile yapılmaktaydı. Kara yolu ikmalinde hayvanlar ve hayvanların çektiği arabalar kullanılmıştır. Bu hayvanların başında at, katır, öküz, camuş, ve develer gelmektedir. Arabalı taşımacılık diğer türlere göre daha fazla malın taşınmasına imkân sağlamaktadır. Ancak Araba ve atların donatılarının mali yükü, öküzlerin genelde çiftliklerde zirai üretimin bir parçası olması deve taşımacılığını ön plana çıkarmıştır.<sup>17</sup> Develerin uzun yolculuklara dayanıklı olmasında da bunun etkisi de vardır. 16. Yüzyılda, Busbecq'in gücü ve dayanıklılığı karşısında bu develeri Habsburg Devleti'ne entegre etme çabası, deve kullanımının Avrupa'ya nazaran Osmanlı topraklarında daha fazla kullanıldığını göstermektedir.<sup>18</sup>

## 2- ANADOLU DEVELERİ

Türkçe'de *devey*, *tevey*, *teve*, *tive*, *töve* ve *tebe* isimleri ile adlandırılan deve, Arapça 'da pek çok isimle anılmakla birlikte en yaygın kullanılanları; *ibil*, *cemel*, *bair nâka*, *hecin*, *falic* ve *buhttur*. Farsça 'da ise, *şütür/üştür* isimleri ile anılırdı.<sup>19</sup>

Menşei Kuzey Amerika olduğu ileri sürülen develerin, Asya ve Avrupa'ya Amerika'dan göç ettikleri tahmin edilmekte olup, M.Ö. 3000'li yıllarda Kuzey ve Doğu Afrika'da Arap Yarım Adası'nda, Asya'da İran ve Gobi Çölü arasında evcilleştirildiği belirtilmiştir. Coğrafi konum ve şartlarına göre deve popülasyonu, çift hörgüçlü ve tek hörgüçlü olmak üzere ikiye ayrılmıştır.<sup>20</sup>

<sup>15</sup> Kurtaran, agm., s.2271.

<sup>16</sup> Süleyman Polat, "Osmanlı Sefer Organizasyonunda Pratik Çözümler:1634-1635(H 1044) Tarihlerinde Karahisar-ı Şarkî'de 'Mükellefiyet Şeklinde Yürütülen İştirâ' ile zahire Temini" *Akademik Bakış*, Cilt 4, Sayı 8, 2011, s. 163-164; Sefer Sırasında toplanan vergiler için bk. Kurtaran, agm., s. 2272-2274.

<sup>17</sup> Ortaylı, agm., s. 189.

<sup>18</sup> Sürâiya Faroqhi, *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler*, Çeviri: Neyyir Kalaycıoğlu, 3. Baskı, İstanbul 2000, s. 59-60.

<sup>19</sup> Ahmet Önkal, "Deve", *DİA*, Cilt 9, İstanbul 1994, s. 222, 225.

<sup>20</sup> Fatih Atasoy, Fatma Tülin Özbeşer, "Anadolu'da Deve Yetiştiriciliği ve Deve Güreşleri" *Lalahan Hayvancılık Araştırma Enstitüsü Dergisi*, Cilt 54, Sayı. 2, Aralık 2018, s.85-86.



Anadolu'daki deve çeşitliliği ise Asya ve Afrika'daki develerden farklıdır. Zira bu develer iki kitadaki develerin karışımı sonrası ortaya çıkan *tülü* olarak bilinen develerdir. Tülüler tek hörgüçlü deve olup, tek hörgüçlü dişi ile çift hörgüçlü erkek develerin çiftleşmesi sonucu ortaya çıkan melez bir devedir.<sup>21</sup>

Tülülerin tüyleri koyu olduğu için bu develerin, *kızıl deve* olarak isimlendirildiği bilinmektedir. Ayak yapıları da normal tek hörgüçlü develerden daha farklı olması dolayısıyla dağlık alanlarda yürümeye elverişlidir.<sup>22</sup> Nitekim Doğu Anadolu'nun arazi yapısını düşündüğümüzde bu develer, İran seferlerinde daha rahat kullanılabilir özelliğe sahiptir.

Ortaçağ'da, İslamiyet öncesi Türklerin İpek Yolu hâkimiyeti düşünüldüğünde, Türk devletleri deve kervanlarının geçtiği güzergâhlara sahip olmuşlardır<sup>23</sup> Türkler'de deve yetiştiriciliği, Türkerler'in İslamiyet'i kabulü ile birlikte, Orta Asya'dan Ortadoğu'ya göç etmeleri sonrası artmıştır. Gerek coğrafi faktörler, gerekse Arap dilindeki deve kültürü ile ilgili benzer kültürün oluşumu bunun bir göstergesidir. Örneğin Araplar'da kadın güzelliğinin deveye benzetilmesi Türklere de sirayet etmiştir. Yörüklerin biraz şişmanca güzel kadınlarını *maya*'ya (*dişi deve*) benzeterak övdükleri bilinmektedir.<sup>24</sup>

İlk dönem İslami Türk kaynaklarından olan *Dede Korkut Hikayeleri* ile *Divân-ı Lüğâtî't-Türk*'de de develerin Türk toplumundaki önemine değinildiği gibi deve ile ilgili bilgilerin bir kısmı sözlüklerde kullanılsa da, bir kısmı sözlü kültürün ürünü olarak günümüze kadar gelmiştir.<sup>25</sup> Örneğin *Dede Korkut Hikayeleri*'nde *...develerden kızıl deve gider ise benim gider senin de içinde yük taşıyıcın var ise söyle bana...*<sup>26</sup>yine *...katar katar kızıl devesini biz yedekte çekmişiz...*<sup>27</sup>İfadeleri devenin önemini göstermektedir. *Dede Korkut Hikayeleri*'nde bunun dışında *erkek deveve kara deve* ifadelerinin geçmesi bu develerin önemini göstermektedir.<sup>28</sup> Ayrıca develerin Anadolu'da ve Türk toplumunda yeri, dilimizde kullanılan birçok atasözü ve deyimlerden anlaşılmaktadır. Bu atasözleri ve deyimlerde abartmadan kanaat

<sup>21</sup> Atasoy, Özbeşer, agm., s. 86.

<sup>22</sup> Atasoy, Özbeşer, agm., s. 86.

<sup>23</sup> Beyhan Kesik, "Atasözleri ve Değimlerimizde Deve" *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, Cilt 4, Sayı, 3. 2018, 827.

<sup>24</sup> Kesik, agm., s. 827.

<sup>25</sup> Kesik, agm., s. 827.

<sup>26</sup> Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı*, İstanbul 1969, s. 24.

<sup>27</sup> Ergin, age., s. 31.

<sup>28</sup> Detaylı bilgi için bk. Ergin, age.



göstermeye, akıldan bilgisizliğe, terbiyeden eğitime, yöntemden yeteneğe vs. daha birçok konu işlenmiştir.<sup>29</sup>

İnsanoğlu, develeri evcilleştirdiğinden beri farklı amaçlarda kullanmıştır, ancak daha çok taşıma ve ulaşım amaçlı kullanım diğer faktörlere göre daha ağır basmaktadır. Bir devenin 3-5 kantar(70-130 kg) yük taşıması<sup>30</sup> ve uzun yola dayanıklı olması bunun en önemli nedenidir. Bunun dışında develer farklı amaçlarla da kullanılmıştır.<sup>31</sup>

Burada develerin daha çok askeri amaçlı mühimmat taşıması üzerinde durulacaktır. Ancak bunun dışında develer yoğun bir şekilde ticari amaç içinde kullanılmıştır. Bu kullanım Osmanlı Devleti'nde tren yolları inşa edilse de devam etmiştir. Örneğin 20. Yüzyıl'ın ilk yarısına kadar Basra üzerinden ticaret amaçlı Anadolu'nun farklı bölgelerine develerin gönderildiği bilinmektedir.<sup>32</sup>

Develerin yolculuğa hazır olması için belirli aralıklarla eğitimden geçirildiği bilinmektedir. Bu eğitim, develerin zinde ve güçlü olmasına yöneliktir. Bu da develerin ciddi bir eğitimden geçmesini zorunlu kılmıştır. Eğitim sırasında develere *dur, yürü, çök, kalk* gibi komutlar verilir, 10 kilometrelik yürüyüş yaptırılmaktadır.<sup>33</sup>

Mühimmat taşıyan develerin, bu develerden seçilme olasılığı yüksek ihtimaldir. Çünkü bizim araştırmamızdaki belgelerde, develerin fiziksel yapıları, koşum takımları hakkındaki ifadeler ile bugün ki deve güreşlerinde kullanılan develerin, benzer yönlerinin ve bezer kelimelerin kullanıldığını gözlemlemekteyiz. Bu durum Osmanlı ordusunda kullanılan develer hakkında bize bilgi vermektedir.

20 Ocak 1715 tarihli bir kayıta develerin *yüke yarar tuvânâ ve güçlü kuvvetli*<sup>34</sup> olması gerektiği bildirilmiştir. 1736 yılında Konya'dan istenilen develerin *mükemmel yüke yarar tuvânâ*<sup>35</sup> olmasının altı çizilmiştir. Belgelerde develerin daha çok fiziksel özellikleri vurgulanmıştır. Peki, güçlü ve yüke yarar bir deve ortalama kaç yaşında olmalıdır?

Bu sorunun cevabı deve güreşlerinde kullanılan develerden yararlanarak verilebilir. Develerin seferlerde kullanılması için en az beş-altı yaşını doldurması gerekmektedir. Develer dört- altı yaş arasına geldiği

<sup>29</sup> Bu konuda detaylı bilgi için Bk. Keskin, agm., s.828-837; Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük* Cilt 1, Ankara 1988, s. 365-366; Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Değimler Sözlüğü*, C.1, İstanbul 1988, s. 238-240, C.2, s. 715-716.

<sup>30</sup> Ortaylı, agm., s.189.

<sup>31</sup> Atasoy, Özbeşer, agm., s. 85-87.

<sup>32</sup> Ahmed Gündüz, "İngiliz Konsolos Raporlarına Göre Musul Vilayetinin Ekonomik ve Ticari Durumu (1896-1912)" *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, Cilt 16, Sayı 3, 2017 s. 855; Ayrıca kervanlar, kent pazarları ve kara ticaret yollarında kullanılan develer için bk. Faroqi, age., s. 59-92.

<sup>33</sup> Atasoy, Özbeşer, agm., s. 88.

<sup>34</sup> İzzet Sak, Cemal Çetin, *45 Numaralı Konya Kadı Sicili (1128-1129/1716-1717)*, Konya s.4

<sup>35</sup> İzzet Sak, İbrahim Solak *53 Numaralı Konya Kadı Sicili (1148-114/1736-1737)*, Konya 2016, s. 4.





zaman daylakismi ile anılırlardı. Altı yaşını dolduran daylaklara şölenler düzenlenirdi,<sup>36</sup> bu da develerin güreşe hazır olduğu manasına gelmektedir.

Belgelerde karşılaştığımız develerin koşumları ile güreşlerde kullanılan develerin eşyalarında da benzerlikler vardır. Örneğin 1743 yılına ait bir kayıta develerin yanında *ikişer çift çuval, urgan, havut ve sa'ir...*<sup>37</sup> "Eşyaların hazır olması istenilmiştir. Deve güreşlerinde kullanılan develere altı yaşını doldurduktan sonra şölen ile havut giydiriliyordu. Havutlar develerin semerleridir ve sırt bölgesine uygun bir biçimde yerleştirilir. Deve güreşlerinde kullanılan havutların ağırlığı yaklaşık 30-40 kg'dır. Ancak mühimmat taşıyan develer için bu rakam çok fazla olduğundan dolayı bu develerin havutlarının 15-20 kg ağırlığında olduğu söylenebilir."<sup>38</sup>

Havutların altında *hatab* denilen ağaçtan yapılmış tahta bulunurdu. Hatabların arkasına deve sahiplerinin isimleri beldeleri yazılırdı.<sup>39</sup> Her ne kadar belgelerde isimlerin bu şekilde yazılmasına dair herhangi bir kayıt yoksa da, ihtimaldir ki mühimmat taşıyan develer, genelde kiralandığı için sahibinin isminin bu şekilde yazılma olasılığı yüksektir.

Belgelerde deve sevkiyatında adı sık-sık geçen *sarban/savran* kelimesi ile karşılaşmaktayız. Sarbanlar develerin bakımından sorumlu kişilerdir, başlarındaki reislerine de sarbânbaşı denilmektedir. Yeniçeri Ocağı'ndaki devcilerle ise Farsça'daki adı ile *şütürbân* denilirdi.<sup>40</sup> Deve güreşlerinde de deveyi güreşe hazırlayan kişilere *savran* ismi verilmektedir.<sup>41</sup>

### 3- 1715- 1743 YILLARI ARASINDA KONYA'DA MÜKÂRÎ DEVECİLERİ VE DEVECİLİK

Osmanlı Devleti'nde, taşra teşkilatında meslekler faaliyet alanına göre gruplara ayrılmaktadır. Konya'da binek hayvanların teminlerinden sorumlu bir meslek erbabı vardı. Belgelerde mükârî *tâifesi* olarak adlandırılan bu grup, bir teşkilat halinde örgütlenmiş ve nakliye görevini üstlenen bir yapılanmadır. Bunlara mekkâreci de denirdi, başlarındaki kişiye de mekkâreci başı denilmiştir.<sup>42</sup>

Mükârî sözcüğünün sözlük anlamı Şemseddin Sami'de "Eşya ve levâzım nakli için kira ile tutulan" manasına gelmektedir.<sup>43</sup> Belgelerde karşılaştığımız *mükârî develeri* eşya ve mühimmat taşıyan kiralık deve

<sup>36</sup> Atasoy, Özbeşer, agm., s.87.

<sup>37</sup> KŞS 56 / 194-3.

<sup>38</sup> Orhan Yılmaz, Mehmet Ertuğrul, "Türk Kültüründe Deve Güreşleri" *Bitlis Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1, s. 162.

<sup>39</sup> Atasoy, Özbeşer, agm., s. 87.

<sup>40</sup> Önkal, agm., s.225.

<sup>41</sup> Atasoy, Özbeşer, agm., s. 87.

<sup>42</sup> Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Cilt 2, İstanbul 1983, s. 451-452.

<sup>43</sup> Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî*, Der-sa'âdet 1317, s. 1394.



manasına gelmektedir. *Mükârî deveçileri* ise, deve temin eden mükârî taifesinin bir koludur. Bu gruplar vilayet, sancak, kaza ve karyelerde faaliyet göstermektedirler, sayıları ve görev sahaları yıllara göre değişiklik arz etmektedir.

Develer temin edilirken merkezden gönderilen belgelere göre hareket edilirdi. Bu belgelerin başında fermanlar gelmektedir. Fermanlarda bölgeden temin edilecek deve miktarına, deve ihracına memur olan kişiye ve develerin fiziki özelliklerine yer verilmiştir. Örneğin 30 Mayıs 1736 tarihindeki fermana develerin *âlât ve bisâtları mükemmel yüke el verir güçlü ve kuvvetli tuvânâ develerinden...*<sup>44</sup> Olması gerektiğinin altı çizilmiştir.

Bunun dışında merkezden deve temini konusunda buyurdular, mektuplar ve hükümler de bulunmaktadır. Genelde bu mektuplar, buyurdular ve hükümler durumun hassasiyetine binaen gönderildiği düşünülmektedir. Örneğin 1743 yılına ait hükümde Konya Sancağı'ndan daha önce istenilen develerin İskenderun İskelesi'ne yönlendirilmesi istenilmiştir.<sup>45</sup>

Merkezden gelen belgeler ve emirler sonrası deve temininde sorumlu bir mübaşir bölgede faaliyete başlıyordu. Mübaşirler, güvenilir ve işgüzar sarbanlar belirleyerek develeri temin ediyorlardı. Böylece ahalden toplanacak develer sıkı bir denetimden geçerek temin ediliyordu.<sup>46</sup> mükârî deveçiler temin ettikleri develeri ordu sarbanbaşının hizmetine sunuyordu ve görev sonrası ordu tarafından görevlerini eda ettikleri yönünde ellerine mühürlü tezkere veriliyordu. İlerde de değineceğimiz üzere develerin kiralari hazineден verilirken develer ile birlikte zâd, zahire, ip, urgan, çadır gibi eşyalar ve sarbânların ücretleri ahalden toplanan paralar ile karşılanıyordu.

Kiralanan develer yevmiye ve mesafe kıstaslı olmak üzere iki ayrı şekilde ücretlendirilmektedir. Yevmiye kıstaslı kiralanan develerin günlük ücretleri farklılık arz etmektedir.<sup>47</sup> Satın alma yolu ile deve temin etmek ise hayli masraflı bir girişimdi. Örneğin 1671 yılında Kamanıçe Seferi için tedarik edilen her bir deve 400 guruştan satın alınmıştır.<sup>48</sup>

17. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti yönünü Batıya çevirme fırsatı yakalamıştır. Zira bu dönemde Avusturya'nın Avrupa'da mücadele içinde olması, Osmanlı Devleti'nin Venedik'e kaptırdığı Mora'da tekrar hâkimiyet

<sup>44</sup> Sak, Solak, s. 704.

<sup>45</sup> KŞS. 56 / 274-3

<sup>46</sup> Metin Kılıç, *Osmanlı Devleti'nin Batı ve Doğu Seferlerine Konya Kazasının Lojistik Katkısı*, Yüksek Lisans Tezi (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü) Konya 2014, s. 107.

<sup>47</sup> Metin Kılıç, *age.*, s. 108.

<sup>48</sup> Türkmen, *Kamanıçe Seferi*, s. 59.



sağlamasına olanak tanıyordu. Mora'da da sular bir türlü durulmamıştı. Venedik'in kötü yönetimi ve yerel halkın Türk yönetimine duyduğu özlem, Venedik'in Karadağ İsyanı'na destek vermesi, Akdeniz'de korsanlık faaliyetleri ve daha önce Mora'nın Osmanlı toprağı olması da Osmanlı Devleti'nin burada tekrar hâkimiyet kurmasını teşvik ediyordu.<sup>49</sup> Mora Seferi'ne hazırlıklar kış aylarından itibaren başlamış, daha kış aylarında asker sevkiyatı ve erzak ikmali sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak asıl kuvvetlerin sadrazam komutasında Nisan ayında Edirne'den ayrılarak Selanik üzerinden Haziran'da Gördüs Boğazı'na kadar ilerledikleri bilinmektedir.<sup>50</sup> Sefere giden Ordu yol üzerinde 43 menzil kullanmıştır. Sefer sonunda ise ordunun daha hızlı hareket ettiği 29 menzil kullanmasından anlaşılmaktadır.<sup>51</sup> Bu doğrultuda 45 Numaralı *Konya Kadı Sicili*'ne yansıyan kayıtlardan anlaşılacağı üzere Konya'dan istenilen develerin, asıl kuvvetlere mühimmat ve zehâir taşıdığı anlaşılmaktadır.

20 Ocak 1715'de merkezden Konya'ya gönderilen fermanla Mora seferi için *evvel-i bahâr meymanet-i asârda yençeri ortaları ve cebhâne ve tophâne-i âmirem ve zehâyir ve tahmili için* deve tedarik edilmesi istenilmiştir. Fermanla develerin *yüke girdikleri be-her ay 6 gurus taraf-ı mîrîden* verileceği belirtilmiş ve develerin Davudpaşa Sahrası'na ulaştırılması istenmiştir.<sup>52</sup> Aynı yıl içinde gönderilen başka bir fermanla develerin ücretlerinin İstanbul'da peşin verileceği, ücretlerinin sarbanbaşı tarafından ödeneceği, develerin zamanında hazır ve amâde olunması belirtilmiştir. Aynı fermanla ücretler sarbanbaşı tarafından alındıktan sonra *isim ve resmleriyle ve şöhretleriyle ve sâkin oldukları kasaba ve kurâlarıyla ve sârbânbaşından aldıkları temessükleri mevkufât defterine kayd ettirmeleri* istenmiştir.<sup>53</sup>

Konya Sicili'nde, 1715 tarihinde deve tahsili hususunda iki mükârî devecisinin ismi sık geçmektedir. Bunlardan birisi Eflatun/Aklan<sup>54</sup> Mahallesi sakinlerinde *Hasırcızâde Mehmed Ağa ibn İbrahim*, diğeri Türbe-i Celâliye Mahallesi sâkinlerinden *Hızır Çavuş ibn Abdî'dir*.<sup>55</sup> Hızır Çavuş'un 18 Şubat 1715 tarihli bir kayıta *menzilci* olduğu bilinmektedir.<sup>56</sup> Bu da devcilerin farklı mesleklerle uğraştığını göstermektedir. Develerin merkezden gelen

<sup>49</sup> Zinkeisen, *age.*, s.342; Ertuş, *age.*, s. 14-17.

<sup>50</sup> Zinkeisen, *age.*, s. 344.

<sup>51</sup> Ertuş, *age.*, s. 2.

<sup>52</sup> Sak, Çetin, *45 Numaralı Sicil*, s. 671-672.

<sup>53</sup> Sak, Çetin, *45 Numaralı Sicil*, s. 688-699.

<sup>54</sup> Aynı isim iki farklı belgede farklı mahallelerde kaydedilmiştir. bk. Sak, Çetin, *45 Numaralı Sicil*, s. 410-411; Sak, Çetin, *45 Numaralı Sicil*, s.449. Akla ilk önce iki isimin farklı kişiler olabileceği gelse de Konya'da tedarik edilen deve sayısı ve sicildeki ordu sarbanbaşı tarafından verilen kayıtlı tezkerelerden de anlaşıldığı üzere, bu kişinin aynı kişi olduğu anlaşılmaktadır. Bk.Sak, Çetin, *45 Numaralı Sicil*, s. 8.

<sup>55</sup> Sak, Çetin, *45 Numaralı Sicil*, 449.

<sup>56</sup> Sak, Çetin, *45 Numaralı Sicil* s. 444-445.



emirlerde adet sayısı yazıldığı gibi *katar* şeklinde de yazılırdı. 1 katar 6 deveye eşittir. Hızır Çavuş, Konya Kazası ve Iğın Kazası'nda faaliyet gösterirken, Hasırcızâde Mehmed *Nefs-i Konya*'da faaliyet göstermiştir.<sup>57</sup>

Develerin temini konusunda Konya'da her iki mükârî devecisi develeri eşit oranda paylaştıkları görülmektedir. Konya'ya isabet eden 12 katar devenin 6 katarının Hızır Çavuş üstlenirken geriye kalan 6 katarını Hasırcızâde Mehmed üstlenmiştir.<sup>58</sup> 19 Ocak 1715 tarihine ait kayıta Hızır Çavuş, develerin kiralanmasına dair, develeri aylık 6 guruşa kirladığını, zâd ve zahîre (azık ve yiyecek) ve sa'ir masrafından dolayı 12 katar devenin 6 katarı için Konya vilayetinde ikamet edenlerin; 18 Şubat 1715 yılına ait başka bir kayıta 1 katar deve için Iğın Kasabası sakinlerinin deve başına 30,5 guruş verdiklerini kadıya bildirilmiştir.<sup>59</sup> Konya'dan istenilen 72 devenin zâd ve zahîre ve sair masrafları için toplanan toplam ücret 2196 guruştur. Paranın tamamı Hasırcızâde Mehmed Ağa'ya verilmiştir. Hasırcızâde, ödenen 2196 guruşun 36 guruşu çuval ücreti olarak geçmektedir.<sup>60</sup> Başka bir kayıta ise Hasırcızâde Mehmed Ağa ve Hızır Çavuş zâd ve zahîre ve sair masrafları için 1098'er kuruş aldıklarını kadıya bildirmişlerdir.<sup>61</sup> Bu dönemde Konya Mahkemesi'ne yansıyan iki tezkere mevcuttur. 19 Haziran 1715'de Sarbanbaşı tarafından Hızır Ağa'ya hizmetinden dolayı mühürlü tezkere verilmiştir. 28 Haziran 1715'de aynı tezkere Hasırcızâde Mehmed'e verilmiştir.<sup>62</sup>

Konya Eflatun Mahallesi'nden Hasırcızâde Mehmed Ağa *Nefs-i Konya*'dan 36, Türbe-i Celâliye Mahallesi'nden Hızır Çavuş ibn Abdi *Konya*'dan 36, Iğın'dan 6 deve temin etmiştir.

Bu arada Osmanlı Devleti, Mora üzerine denizden ve karadan saldırısını sürdürmeye devam etmiş, Mora içindeki şehirleri bir bir fetih ettirmiştir. Nihayet Ekim 1715 yılında Mora'nın tamamı alınmıştır.<sup>63</sup> Verilen tezkirelerden de anlaşıldığı üzere, Konya'dan tedarik edilen develerin sefer bitmeden geri döndüklerini görmekteyiz.

Mora'da bunlar olurken Avusturya, Osmanlı Devleti'nin bu ilerleyişine karşı Venedik'e yardım etme kararı vererek, savaşa müdahil olmuştur. 1718'e kadar olan mücadelenin sonunda İngiltere ve Felemenk devletlerinin araya girmesiyle 1718'de Pasarofça Anlaşması imzalandı.<sup>64</sup>

<sup>57</sup> Sak, Çetin, *45 Numaralı Sicil*, s. 8.

<sup>58</sup> Sak, Çetin, *45 Numaralı Sicil*, s. 449.

<sup>59</sup> Sak, Çetin, *45 Numaralı Sicil*, s. 444-445.

<sup>60</sup> Sak, Çetin, *45 Numaralı Sicil* s.6.

<sup>61</sup> Sak, Çetin, *45 Numaralı Sicil*, s. 449.

<sup>62</sup> Sak, Çetin, *45 Numaralı Sicil*, s. 8.

<sup>63</sup> Zinkeisen, *age.*, s.348.

<sup>64</sup> Uzunçarşılı, *age.*, s. 141; Danişmed, *age.*, s. 12.



1716 ve 1717 yıllarına ait olan deve talepleri Osmanlı Devleti'nin Batı'da Venedik ve Avusturya ile girdiği mücadele dolayısıyladır. Kayıtlardan da anlaşılacağı üzere develerin *Edirne Sahrası*'na ulaştırılması talep olunmaktadır. 1716 yılında kadı siciline yansıyan 12 Ağustos 1716 tarihinde ordu sarbanbaşı tarafından verilen tezkerede, Hızır Çavuş sefer için 133 devenin mükârîliğini üstlenmiştir, ancak bu konuda fazla bir ayrıntı yoktur. Bu develerin kazalara göre taksimi şu şekildedir: Konya'nın Zincirlikuyu Mahallesi'nden Hızır Çavuş ibni Abdi Konya'dan 33, Belviran'dan 24, Aladağ'dan 30, Göçü'den 6, Beyşehir'den 25, Kırılı'den 12 deve temin etmiştir.<sup>65</sup>

24 Şubat 1717'de gönderilen fermanla *bahâr-ı meymenet-i âsârda vâkî sefer... için... dergâh-ı mu'allam yeniçerileri ortaları ve cebhâne ve tophâne ve mühimmâtı ve mühimmât-ı sâ'ire ve zehâyir tahmili için Konya'dan deve istenilmiştir. Develerin ücretlerinin önceki yıldaki gibi yüke girdikleri gündünden itibaren her deveye aylık 6'şar guruş taraf-ı mîrîden sarbanbaşı tarafından verilmesi ve develerin Edirne'ye yollanılması emir olunmuştur.*<sup>66</sup> Başka bir fermanla kefilleri alınıp sarbanbaşıya teslim olununcaya kadar üzerlerine cemaat başı isâl ve mevcut ettirilmesi istenmiştir.<sup>67</sup>ed-defteri Osman imzalı 17 Mart 1717'de bir de mektup gönderilmiştir. Mektupta sarbanbaşının dirlik sahip olmayıp, reayadan sefer sonunda geldikleri yere geri dönünceye kadar bulunmaları belirtilmiştir.<sup>68</sup>

1717 Konya Kazası'da mükârî devecisi olarak Zincirlikuyu Mahallesi sakinlerinden Abdi bin Hızır Çavuş'un ismi geçmektedir. Abdi Konya'dan dört katar devenin mükârî devecisidir. Her bir devenin zâd, zahîre ve sair masrafları 16 guruş 1 zolotadır.<sup>69</sup> Abdi'nin mükârî deve işinde yeni tecrübe sahibi olduğu kefillerin şu söyleminden belli olmaktadır; kefiller, Konya Mahkesi'nde Abdi için *'uhdesinden gelmege kâdirdir geçen senede dahi icâr idüüb edâ-yı hizmet eyledi* şeklinde beyanatta bulunmuşlardır.<sup>70</sup>

13 Mart 1717'de Konya Kazası'na lazım gelen 24 baş devenin mükârîsi olan Abdi bin Hızır Çavuş develerin zâd, zahîre ve sarbanları masraflar için her baş deveye 15 guruş 1'er zolota toplam 400 guruş verilmiştir.<sup>71</sup>Başka bir kayıta ise her bir deveye aylık 6 guruş verileceği(miriden), 24 devenin zâd ve zahîre ve sair masrafları için *taraf-ı mîrîden bir şey tayin olmayınca kazâ-ı mezbûre âhâlîlerinden 16 guruş 1 zorlota toplam 400 guruş alınmıştır.*

<sup>65</sup> İzzet Sak, *47 Numaralı Konya Kadı Sicili (1128/1129/1716-1717)*, Konya 2003, s. 705.

<sup>66</sup> Sak, *47 Numaralı Sicil*, s.644-645.

<sup>67</sup> Sak, *47 Numaralı Sicil*, s. 648-649.

<sup>68</sup> Sak, *47 Numaralı Sicil*, s. 646.

<sup>69</sup> Sak, *47 Numaralı Sicil*, s. 597.

<sup>70</sup> Sak, *47 Numaralı Sicil*, s. 597.

<sup>71</sup> Sak, *47 Numaralı Sicil*, s. 66.



Konya'nın Zincirlikuyu Mahallesi'nden Abdi ibn Hızır Çavuş Konya'dan 24 deve temin etmiştir.<sup>72</sup>

Deveciler, develerin ihtiyaçlarını gidermek için yanlarında bir çalışan istihdam edebiliyordu. Zira 7 Ağustos 1716'da Konya Mahkemesi'ne yansıyan bir alacak davası bu yöndedir. Davanın içeriği ise şu şekildedir; Nehir-i kâfir Mahallesi'nden vefat eden Hızır bin Mustafa'nun validesi Reyhan, mahkemede el-Hâc Ahmed bin el-Hâc Mahmud'dan davacı oldu. Reyhan'ın iddiasına göre, sefer mükârîsi olan el-Hac Ahmed'in yanında oğlu Hızır bir tane devesi ile sefere katılmış, aynı zamanda Ahmed'in yanında develere hizmet etmek için 25 guruş ücretle istihdam edilmiştir. Bir devenin sekiz aylık süre için 6 guruş hizmet ücreti ile beraber, oğlu Hızır'ın toplam 73 guruş alacağını belirttiği Reyhan, daha sonra hizmet ücreti olan 25 guruşluk ücreti ile 36 guruş deve ücretini oğlunun aldığını, geri kalan ücreti mirasçısı olarak talep ettiğini mahkemeye bildirmiştir. Ancak el-Hâc Ahmed şahitleri ile birlikte mahkemede, Hızır ile 67 guruşta sulh ettiklerini ve Hızır'ın parayı tahsil ettiğini ispat etmiştir.<sup>73</sup>

Osmanlı Devleti Batı sınırında sulhu sağlaması sonrası yönünü Doğu'ya çevirmiştir. Zira İran bu dönemde eski gücünü yitirmiş durumdadır, devletin doğusundan batısına kadar isyanlar giderek artmıştır. Bu karışıklıktan yararlanacak ilk grup Sünni inanca mensup Afganlar olmuştur. Mir Mahmud komutasında bulunan Afganlar 90 bin kişilik ordu ile 22 Ekim 1720'de İsfahan'a girerek 223 yıllık Safevi tahtını ele geçirmiştir.<sup>74</sup> İran Topraklarında meydana gelen bu karışıklıktan yararlanmak isteyen Osmanlı Devleti Ruslarla anlaşması sonucu 1724-1733 yılları arasında İran ile mücadeleye girmiştir. 1724'den 1727 yılına kadar olan bu mücadele İran tahtını ele geçiren Afganlarla olurken, 1730'dan sonra Nadir Şah ile olmuştur.

Osmanlı Devleti İran ile girdiği mücadelede Anadolu'nun üç kolunu da kullanmıştır. Zira mücadeleler yoğunlukla Bağdat, Musul ve Revan taraflarında gerçekleşmektedir. Osmanlı ordusu Musul tarafına sefere çıkarken, Anadolu'nun sağ kolu üzerinden hareket etmekte, bu yol Üsküdar'dan Şam'a kadar uzanan yoldur.<sup>75</sup> Bağdat yolu ise; Bağdat, Diyarbakır, Sivas ve Üsküdar arası olan orta kola ait yoldur. Revan tarafına giden yol ise Sivas'tan Erzurum'a giden yoldur.<sup>76</sup>

<sup>72</sup> Sak, 47 Numaralı Sicil, s. 597-598.

<sup>73</sup> Sak, 47 Numaralı Sicil, s. 5

<sup>74</sup> Zinkeisen, age., s.417; Uzunçarşılı 1722 tarihini vermektedir. bk. Uzunçarşılı, age., s. 173.

<sup>75</sup> Aykut, agm., s. 198.

<sup>76</sup> Aykut, agm., s. 198; Yine askeri mühimmat ikmalinde Karadeniz'de Trabzon İskelesi, Akdeniz'de de Payas ve İskenderun İskelesi kullanılmaktadır. Bizim belgelerde de olduğu gibi daha önce Gürcistan ve Şirvan'ın zabtında bu iskeleler kullanılmıştır. Bekir Kütükoğlu, *Osmanlı-İran Siyasi Münasebetleri*, İstanbul 1993, s. 35, 37.



1724 yılında 35 bin kişilik ordu Azerbaycan kadar ilerlemiştir. Haziran ayında da 30 bin kişilik ordu Revan'a doğru ilerleyecektir.<sup>77</sup> Nitekim Konya'dan İstenilen develerde bu sefer içindir.

Konya Karaman Eyâleti'nin merkezi olduğu için 1723-1724 yıllarında kadı sicillerinde Karaman Eyâleti'nden istenilen develerin hüccetleri mevcuttur. Bu belgeler vasıtasıyla biz Konya ve çevresinde kimlerin mükârî devcısı olduğunu v ene kadar deve tedarik ettiğini öğrenebiliyoruz.

30 Ocak 1724 yılına ait fermanda deniz yolu ile Trabzon Limanı'na taşınan top, cebhane ve mühimmatın ve ecnâs-ı zehâyirî karadan nakli için Karaman Eylâleti'nden 750 deve istenilmiştir.<sup>78</sup> 3 Mart 1724 tarihli fermanda ise develerin Diyarbakir'den Tebriz üzerine serasker görevlendirilen Abdullah Paşa'ya Diyarbakir'den mübayaa taşınması için develerin o tarafa aktarılmaları istenmiştir.<sup>79</sup> 3 Mart tarihine kadar olan teslim ve alacak hüccetlerinde, Trabzon iskelesinden taşınan eşyalar için deve istenildiği belirtirken, 3 Marttan sonra Diyarbakir'in vurgulandığını görmekteyiz. Deve tedarikine memur olarak Yusuf Ağa atanmıştır Yusuf Ağa görev için 50 guruş, adamları içinde 10 guruş verildiği sicile yansımıştır.<sup>80</sup>

16 Şubat 1724 yılına ait kayıтта develerin bölgelere taksiminin ittifak kararı ile aldığını görüyoruz. Belgede 750 devenin tedariki bin doksan beş(1683-1684) senesinden satın almaya göre ittifak ile liva ve kazalara göre dağıtıldığı belirtilmiştir.<sup>81</sup>

25 Şubat 1724'deki hüccette Ereğli Kazası'nda faaliyet gösteren mükârî devciler Konya'nın Zincirlikuyu Mahallesi'nden Hasan bin Abdullah ve sadırlardan Südcü Mahallesi'nden el-Hâc Hasan bin Mürsel, Karakayış Mahallesi'nden el-Hâc Hasan bin Mustafa'nın ismi geçmektedir. Ereğli Kazası'na isabet eden deve âdeti 36'dır. Her bir devenin zâd, zâhire ve sarban masrafı için 25 guruşdan toplam 900 guruş tahsil edildi. Tahsilatta deve mübaşirinin vekili es-Seyyîd Mustafa Ağa mahkemede hazır bulunmuştur.<sup>82</sup>

28 Şubat 1724'deki hüccette Eski-il Kazası'nda faaliyet gösteren mükârî devcısı olarak Konya'nın Zincirlikuyu Mahallesi'nden Hızır Çavuş ibn Abdi ile Konya, Dolabucu Mahallesi'nden el-Hâc Mehmed bin Mustafa'nın ismi geçmektedir. Eski-il Kazası'na isabet eden deve sayısı 36 adettir. Her devenin zâd, zahîre ve sarban masrafı 25 guruştan toplam 900 guruş deve

<sup>77</sup> Zinkeisen, *age.*, s. 423; Uzunçarşılı, *age.*, s. 178; Danişmed, *age.*, s.14-15.

<sup>78</sup> İzzet Sak, İbrahim Solak, *49 Numaralı Kadı Sicili (1135-1136/1723-1724)* Konya 2016, s. 666-667.

<sup>79</sup> Sak, Solak, *49 Numaralı Sicil*, s. 662-663.

<sup>80</sup> Sak, Solak, *49 Numaralı Sicil*, s. 15-16.

<sup>81</sup> Sak, Solak, *49 Numaralı Sicil*, s. 7-8.

<sup>82</sup> Sak, Solak, *49 Numaralı Sicil*, s. 416-417.



tahsil edilmiştir. Tahsilatta deve mübaşiri Yusuf Ağa'nın vekili es-Seyyîd Mustafa Ağa mahkemede hazır bulunmuştur.<sup>83</sup> 750 devenin 45 tanesi Konya ve Saidili Kazası'ndan temin edilmiştir. Hızır Çavuş ve Mustafa Bey ibn Mirza bölgede faaliyet göstermektedir. zâd ve zahîre ve sarbanaları masrafları için ahaliden her bir deve için 20 guruşdan 900 guruş tahsil edilmiştir.<sup>84</sup>

29 Şubat 1724'deki hüccette İnsuyu Kazası'nda mükârî devecisi olarak Konya, Südcü Mahallesi'nde Hasan bin Mürsel ile Konya, Nehir-ikafır Mahallesi sâkinlerinden İbrahim bin Veli'nin ismi geçmektedir. İnsuyu Kazası'nda istenen deve sayısı 12'dir. Develeri zâd ve zahîre ve sarbanaları masrafları için ahaliden her bir re's deve için 25 guruşdan 300 guruş tahsil edilmiştir. Tahsilatta deve mübaşiri olan Yusuf Ağa'nın vekili es-Seyyîd Mustafa Ağa hazır bulunmuştur.<sup>85</sup>

3 Mart 1724'deki hüccette Pirlevganda Kazası'nda mükârî devecisi olarak Yenice Mahallesi'nden es-Seyyîd Ömer bin el-Hâc Abdi'nin ismi geçmektedir. Pirlevganda Kazası'na isabet eden deve sayısı 6 adettir. Her bir devenin zâd ve zahîresi ve sarban masrafları için 27 guruşdan toplam 162 guruş tahsil edilmiştir. Tahsilatta deve mübaşiri Yusuf Ağa'nın vekili Mustafa Ağa hazır bulunmuştur.<sup>86</sup>

5 Mart 1724 'deki hüccette Aladağ Kazası'nda mükârî devecileri olarak Yenice Mahallesi sakinlerinden Mustafa bin Mehmed ile yine Yenice Mahallesi sakinlerinden es- Seyyîd Ömer Çelebî bin el-Hâc Abdi'nin ismi geçmektedir. Alacadağ Kazası'na ispat eden deve sayısı 14 adettir. Her bir devenin zâd ve zahîresi ve sarban masrafları için 29,5'dan 4013 guruş tahsil edilmiştir. Tahsilatta deve mübaşiri Yusuf Ağa'nın vekili Mustafa Ağa mahkemede hazır bulunmuştur.<sup>87</sup>

6 Mart 1724'deki hüccette Bayburd Kazası'ndan faaliyet gösteren mükârî devecisi Konya'nın Poladlar Mahallesi sakinlerinden Ahmed Bey ibn el-Hâc Süleymandır. Bayburd Kazası'na isabet eden deve sayısı 10 adettir lakin hüccette develerin zâd ve zahîresi ve sarban masrafları için ne kadar miktar tahsil edildiği bulunmamaktadır.<sup>88</sup>

8 Mart 1724 tarihindeki hüccette Belviran Kazası'nda mükârî devecileri Konya'nın Zincirlikuyu Mahallesi sakinlerinden Mustafa Bey ibn Mirza, Konya, Dehüda Mahallesi sakinlerinden es-Seyyîd Mustafa Ağa ibn İbrahim

<sup>83</sup> Sak, Solak, 49 Numaralı Sicil, s. 397.

<sup>84</sup> Sak, Solak, 49 Numaralı Sicil, s. 15-16.

<sup>85</sup> Sak, Solak, 49 Numaralı Sicil, s. 394-395.

<sup>86</sup> Sak, Solak, 49 Numaralı Sicil, s. 399-400.

<sup>87</sup> Sak, Solak, 49 Numaralı Sicil, s. 409-410.

<sup>88</sup> Sak, Solak, 49 Numaralı Sicil, s. 412-413.





Ağa'nın ismi geçmektedir. Belviran Kazası'na isabet eden deve sayısı 14 adettir. Her bir devenin zâd ve zahîresi ve sarban masrafı için 29,5 guruşdan 413 guruş tahsil edilmiştir. Tahsilatta deve mübaşiri Yusuf Ağa bizzat mahkemede hazır bulunmuştur.<sup>89</sup>

9 Mart 1724 tarihindeki hüccette Kureyşözü Kazası'nda mükârî devcileri Konya'nın Sadırlar Mahallesi'nden el-Hâc Abdurrahman bin el-Hâc Himmet, Konya, Nehir-i kâfir Mahallesi sakinlerinden Süleyman bin Öme'dir. Kureyşözü Kazası'ndan alınacak deve sayısı 18 adettir. Her bir devenin zâd ve zahîre ve sarbanlarının ücretleri için 28 guruşdan 504 guruş tahsil edilmiştir. Tahsilatta deve mübaşirinin vekili es-Seyyîd Mustafa Ağa mahkemede hazır bulundu.<sup>90</sup>

15 Mart 1724 tarihindeki hüccette Göçü-i Kebir Kazası'nda mükârî devcisi Konya'nın Zincirlikuyu Mahallesi'nden Hızır Çavuş ibn Abdi'dir. Göçü-i Kebir Kazası'na isabet eden deve sayısı 8 adettir. Her bir devenin zâd ve zahîre ve sarbanları masrafı için 29 guruşdan 232 guruş tahsil edilmiştir. Tahsilatta deve mübaşirinin vekili Mustafa Ağa hazır bulunmuştur.<sup>91</sup>

20 Mart 1724 tarihindeki hüccette Turgud Kazası'nda mükârî devcileri Zincirlikuyu Mahallesi sakinlerinden Mustafa Bey ibn Mirza ve Sinanperakendes Mahallesi sakinlerinden es-Seyyîd el-Hâc Mehmed bin Ali'nin devcisi Yakub'dur. Turgut Kazası'ndan alınacak deve sayısı 20 adettir. Her bir devenin zâd ve zahîre ve sarbanları masrafı için 30 guruşdan 600 guruş tahsil edilmiştir. Mahkemede deve mübaşiri Yusuf Ağa bizzat hazır bulunmuştur.<sup>92</sup>

21 Mart 1724 tarihindeki hüccette Beyşehir Kazası'nda mükârî devcileri Zincirlikuyu Mahallesi sakinlerinden Mustafa Bey ibn Mirza ve Zincirlikuyu Mahallesi sakinlerinden Hızır Çavuş ibn Abdi'dir. Beyşehir Kazası'ndan temin edilecek deve sayısı 22 adettir. Her bir devenin zâd ve zehayir ve sarbanları masrafları için 638 guruş tahsil edilmiştir. Mahkemede deve mübaşiri Yusuf Ağa bizzat bulunmuştur.<sup>93</sup>

23 Mart 1724 tarihindeki hüccette Gafferyad Kazası'nda mükârî devcisi Laren'de Kazası'ndan Mansurdede Mahallesi'nde ikamet eden İsmail Beşe ibn Mustafa'dır. Gaferyad Kazası'ndan temin edilecek deve sayısı 13 adettir. Her bir devenin zâd ve zahîre ve sarbanları masrafları için 30 guruşdan 390 guruş tahsil edilmiştir. Mahkemede Yusuf Ağa bizzat bulunmuştur.<sup>94</sup>

<sup>89</sup> Sak, Solak, 49 Numaralı Sicil, s. 419-420.

<sup>90</sup> Sak, Solak, 49 Numaralı Sicil, s. 426-426.

<sup>91</sup> Sak, Solak, 49 Numaralı Sicil, s. 441-442.

<sup>92</sup> Sak, Solak, 49 Numaralı Sicil, s. 451-452.

<sup>93</sup> Sak, Solak, 49 Numaralı Sicil, s. 456-457.

<sup>94</sup> Sak, Solak, 49 Numaralı Sicil, s. 470.



23 Mart 1724 tarihindeki hüccette Kır-ili Kazası'nda mükârî devecisi olarak Konya'nın Şekerfuruş Mahallesi sakinlerinden es- Seyyîd Mustafa Ağa ibn İbrahim Ağa'dır. Kır-ili Kazası'na isabet eden deve sayısı 13 adettir. Her bir devenin zâd ve zahîre ve sarbanları masrafları için 29 guruşdan 377 guruş tahsil edilmiştir. Mahkemede deve mübaşiri Yusuf Ağa bizzat bulunmuştur.<sup>95</sup>

25 Mart 1724 tarihindeki hüccette Larende Kazası'nda faaliyet gösteren mükârî devecileri Larende Kazası'ndan Seyyîd Abdurrahman Ağa ibn Mehmed Ağa, Serdar İsmail Ağa ibn el-Hâc Ali, Ahmed Bey ibn Ahmed Paşa; Larende Kazası'ndan Karalar nam karyeden el-Hâc Yakuboğlu Musa yine Larende Kazası'ndan Kılbasan Karye'den Kara Ali Beşe ibn Mustafa 'dır. Her bir devenin zâd ve zahîre ve sarbanları masrafı için 30 guruşdan 960 guruş tahsil edilmiştir.<sup>96</sup>

29 Mart 1724 tarihindeki hüccette Kırşehir Sancağ'ından Hacıbektaş Kazası'nda mükârî devecisi olarak Konya'nın Zincirlikuyu Mahallesi'nden Çavuş ibn Abdi'nin ismi geçmektedir. Hacıbektaş Kazası'na isabet eden deve sayısı 5 adettir. Her bir devenin zâd ve zahîre ve sarbanları masrafı için 30 guruşdan 150 guruş tahsil edilmiştir. Mahkemede deve mübaşiri Yusuf Ağa'nın vekili Mustafa Ağa bulunmuştur.<sup>97</sup>

2 Nisan 1724 tarihindeki hüccette Ilgın Kazası'nda faaliyet gösteren mükârî devecisi Zincirlikuyu Mahallesi sakinlerinden Hızır Çavuş ibn Abdi'dir Ilgın Kazası'na 7 adet deve isabet etmiştir. Her bir devenin zâd ve zahîre ve sarbanları masrafları için 30 guruşdan 210 guruş tahsil edildi. Develerin tahsilinde deve mübaşiri Yusuf Ağa bizzat bulundu.<sup>98</sup>

5 Nisan 1724 tarihindeki hüccette Seydişehir Kazası'nda faaliyet gösteren mükârî devecisi Şekerfuruş Mahallesi sakinlerinden es-Seyyîd Mustafa Ağa ibn İbrahim'dir. Seydişehir Kazası'na isabet eden deve sayısı 22 adettir. Her bir devenin zâd ve zahîre ve sarbanları masrafları için 29 guruşdan 638 guruş tahsil edilmiştir. Mahkemede deve mübaşiri Yusuf Ağa bizzat bulunmuştur.<sup>99</sup>

---

<sup>95</sup> Sak, Solak, 49 Numaralı Sicil, s. 471-472.

<sup>96</sup> Sak, Solak, 49 Numaralı Sicil, s. 474-475.

<sup>97</sup> Sak, Solak, 49 Numaralı Sicil, s. 487-488.

<sup>98</sup> Sak, Solak, 49 Numaralı Sicil, s. 492-493.

<sup>99</sup> Sak, Solak, 49 Numaralı Sicil, s. 495-496.



**Tablo 1:** 1724 yılında Konya ve Çevresinde Mükârfı Devecileri ve Temin Ettikleri Deve Sayıları ve Mahalleri

Mükârfı Deveci ve İkamet ettiği Mahalle	Deve temin edilen yer	Deve sayısı
Konya'nın Zincirlikuyu Mahallesi'nden Hasan bin Abdullah; Südcü Mahallesi'nden el-Hâc Hasan bin Mürsel; Karakayış Mahallesi'nden el-Hâc Hasan bin Mustafa	Ereğli Kazası	36
Konya'nın Zincirlikuyu Mahallesi'nden Dolabucu Mahallesi'nden	Eski-il	36
Konya'nın Zincirlikuyu Mahallesi'nden Hızır Çavuş ibn Mustafa Bey	Saidili	45
Konya'nın Südcü Mahallesi'nden Hasan bin Müresel; Nehir-i kafir Mahallesi'nden İbrahim bin Veli	İnsuyu	12
Konya'nın Yenice Mahallesi'nden es-Seyyid Ömer bin el-Hâc Abdi	Pirlevganda	6
Konya'nın Yenice Mahallesi'nden Mustafa bin Mehmed, es-Seyyid Ömer bin el-Hâc Abdi	Aladağ	14
Konya'nın Poladlar Mahallesi'nden Ahmed Bey ibn el-Hâc Süleyman	Bayburd	10
Konya'nın Zincirlikuyu Mahallesi'nden Mustafa Bey ibn Mirza; Dehüda Mahallesi'nden es-Seyyid Mustafa Ağa ibn İbrahim	Belviran	14
Konya'nın Sadırlar Mahallesi'nden el-Hâc Abdurrahman bin el-Hâc Himmet; Nehir-i Kafir Mahallesi'nden Süleyman bin Ömer	Kureşözü	18
Konya'nın Zincirlikuyu Mahallesi'nden Hızır Çavuş ibn Abdi	Göçü-i Kebir	8
Konya'nın Zincirlikuyu Mahallesi'nden Mustafa Bey ibn Mirza; Konya'nın Sinanperakendesi Mahallesi'nden es-Seyyid el-Hâc Mehmed bin Ali'nin devecisi Yakub	Turgud	20
Konya'nın Zincirlikuyu Mahallesi'nden Mustafa Bey ibn Mirza; Hızır Çavuş ibn Abdi	Beyşehir	22
Larende Kazası'nın Mansudedde Mahallesi'nden İsmail Bey ibn Mustafa	Gaferyad	13
Konya'nın Şekerfüruş Mahallesi'nden es-Seyyid Mustafa Ağa ibn İbrahim Ağa	Kır-ili	13
Larende Kazası'ndan Seyyid Abdurrahman Ağa ibn Mehmed Ağa, Serdar İsmail Ağa ibn el-Hâc Ali, Ahmed Bey ibn Ahmed Paşa; Larende Kazası'nın Karalar Karyesi'nden el-Hâc Yakuboğlu, Kilbasan Karyesi'nden Kara Ali Beşe ibn Mustafa.	Larende	32
Konya'nın Zincirlikuyu Mahallesi'nden Hızır Çavuş ibn Abdi	Kırşehir Sancağı Hâcibektaş Kazâsı	5
Konya'nın Zincirlikuyu Mahallesi'nden Hızır Çavuş ibn Abdi	İlgin	7
Şekerfüruş Mahallesi'nden es-Seyyid Mustafa Ağa ibn İbrahim	Seydişehir	22

1726 yılında Afganların başında Mir Eşref bulunuyordu. Mir Eşref İstanbul'a yolladığı elçi Osmanlı Devleti'nin sahip olduğu Hemedan, Kirmanşah, Erdebil, Tiflis, Tebriz, Gence, Revan'ı geri istemiş ve padişahın, Şii İran'ın yeterince üstüne gitmediğini iddia ederek, ikinci halife olarak



tain edilmesini istemiştir. Bu istekler kabul görmeyince Osmanlı Ordusu ile Mir Eşref 20 Kasım 1726 yılında Hemedan'da karşılaşmıştır.<sup>100</sup>

Ahmed Paşa komutasındaki ordu 12 bin kişilik kayıp verince önce Kirmanşah'a, sonra da Bağdat'a çekilmiştir.<sup>101</sup> Ahmed Paşa 1727 yılında Hemedan tarafına tekrar yürüse de, Rusların faaliyetleri sonunda İran ile anlaşma yapmak zorunda kaldı ve 12 Aralık 1727 tarihinde diplomatik girişimler sonucunda Osmanlı Devleti fetih ettiği topraklara geri dönecekti.<sup>102</sup>

18 Mart 1726 tarihinde sicile kaydedilen belgede Hemedan'da serasker olan Bağdad valisi Ahmed Paşa'ya gerekli olan zahîre nakli için 1000 adet deve istenmiş, develerin miriden peşin üç aylık ücretleri verileceği belirtilmiştir. Aynı belgede 1000 adet devenin *be-her sancağ ve kazâyâ taksîmine sûret-i defter-i mevkûfat olmamağla sene-i sâbıkada matlûb olan yedi yüzelli re's devenin memhûr sûret-i defterinin 'aynı sicill-i mahfûz sandukunda mevcûd olmağla zikr olunan sûret-i defter taksîmine kıyasen işbu sene-i mübâreke de ziyade taleb olunan iki yüz elli re's deve be-her sancağa cümle ma'rifetiyle taksîm olundukda her üç deveye bir deve ezdiyâd-ı mezkûrdan zam olunması* belirtilmiştir.<sup>103</sup>

Böylece Konya Sancağına *seksendokuz deve isâbet etmekle zikr olunan seksendokuz re's deve sene-i sâbıkada Konya Sancağı'ndan virilen ikiyüzaltmışaltı re's deveye ba'de'z-zam bu sene-i mübâreke de matlûb olan bin re's deveden Konya Sancağı'na üçyüzellibeş re's deve isâbet etmiştir.*<sup>104</sup>

22 Mart 1726 yılında mükârî tevzi kayıtında Konya ve Saidili Kazası'nda faaliyet gösteren devciler el-Hâc Mustafa bin Sadık, Hüseyin Ağa ibn İsa, el-Hâc Hasan ibn Mirza, Mahmud Beşe ibn Sadık ve es-Seyyîd el-Hâc Süleyman bin Mirza'dır. Aynı belgede develerin ücretlerinin yüke girecekleri güne kadar 60 adet devenin *zâd ve zahîre ve çuval ve raht ve ip ve sârbânlarının mâsârifi vilâyet tarafından virilmek üzere*, 39,5 guruşdan 2340 guruş develerin mükârîlerine verilmesi yönündedir.<sup>105</sup>

26 Nisan 1726 yılında Tüm kazaların ücret hüccetinde, Konya ve Saidili Kazası için ismi geçen ilk üç devcinin Konya'nın Kalender Mahallesi'nde ikamet ettikleri belirtilmektedir. Mahmud Beşe ibn Sadık Konya'nın Sadırlar Mahallesi'nde, es-Seyyîd El Hâc Süleyman bin Mirza da Konya'nın Zincirlikuyu Mahallesi'nde ikamet etmektedir.<sup>106</sup>

<sup>100</sup> Zinkeisen, *age.*, s. 430; Uzunçarşılı, *age.*, s. 184; Danişmed, *age.*, s. 15-16.

<sup>101</sup> Zinkeisen, *age.*, s. 430; Uzunçarşılı, *age.*, s. 184.

<sup>102</sup> Zinkeisen, *age.*, s. 434-433.

<sup>103</sup> İzzet Sak, Cemal Çetin *50 Numaralı Konya Kadı Sicili (1138-1139/1726-1727)*, Konya 2014, s. 1.

<sup>104</sup> Sak, Çetin *50 Numaralı Sicil* s. 1-2.

<sup>105</sup> Sak, Çetin, *50 Numaralı Sicil*, s. 15; Metin Kılınc, *Osmanlı Devleti'nin Batı ve Doğu Seferleri*, s. 107.

<sup>106</sup> Sak, Çetin, *50 Numaralı Sicil*, s. 159.



1 Nisan 1726 tarihindeki hüccette Belviran Kazası'nda mükârî devecisi Konya'nın Zincirlikuyu Mahallesi sakinlerinden es-Seyyîd el-Hâc Süleyman bin Mirza'dır. Belviran Kazası'na isabet eden 18 ve 1 sülûsan devenin zâd, zahîre, çuval, ip, çadır ve sarbanlarının masrafları 45 guruşdan 840 guruştur. Taraf-ı mîrîden üç aylık verilen para 337,5 guruştur.<sup>107</sup>

2 Nisan 1726 tarihindeki hüccette Aksaray Kazası'nda mükârî deveci olarak Eski-il'in Sungur Karyesi'nden, el-Hâc Osman bin Hacı Veli, Ali bin Mirza Kara Mehmed bin İsmail'in ismi geçmektedir. Aksaray Kazası'na isabet eden 48 devenin zâd, zahîre, çuval, ip, çadır ve sarbanlarının masrafları 38,5'dan 1540 guruşdur. Taraf-ı mîrîden verilen üç aylık ücretlerin toplamı ise 750 guruştur.<sup>108</sup>

2 Nisan 1726 tarihindeki hüccette Gaferyad Kazası'nda faaliyet gösteren mükârî devecisi olarak Laren'de Kazası'na bağlı Eminler Karyesi'nden es-Seyyîd Veli bin Ali'nin ismi geçmektedir. Gafferyad Kazası'na isabet eden 17 ve 1 sülûs devenin zâd, cahire çuval, ip, çadır ve sarbanlarının ücretleri 42 guruşdan 728 guruştur. Üç aylık peşin ücretlerinin toplamı ise 326 guruştur.<sup>109</sup>

3 Nisan 1726 tarihindeki hüccette İnsuyu Kazası'nda mükârî devecisi olarak başbuğ tayin olunan es-Seyyîd Osman Ağa'nın ismi geçmektedir. İnsuyu Kazası'na isabet eden 16 devenin zâd, zahîre, çuval, raht, çadır ve sarbanlarının masrafları 50 guruşdan 8000 guruşdur. Taraf-ı mîrîden verilen üç aylık ücretlerin toplamı ise 300 guruştur.<sup>110</sup>

4 Nisan 1726 tarihindeki hüccette Beyşehir Kazası'nda mükârî devecileri olarak, Konya'nın Sadırlar Mahallesi sakinlerinde Mahmud Beşe ibn Sadık, Mehmed Beşe ibn Habib, Mustafa bin Mehmed'in, Kalenderhane Mahallesi sakinlerinden el-Hâc Mustafa bin Sadık'ın isimleri geçmektedir. Beyşehir Kazası'na isabet eden 29 ve 1 sülûs devenin zâd, zahîre, çuval raht çadır ve sarbanlarının masrafları 45'er guruşdan 1300 guruşdur. Taraf-ı mîrîden üç aylık ücretleri toplamı ise 549 guruş 3 rub'dur. Mahkemde başbuğ es-Seyyîd Osman bizzat bulunmuştur.<sup>111</sup>

4 Nisan 1726 tarihindeki hüccette Pirlevganda Kazası'nda mükârî devecisi olarak, Konya'nın Kalenderhane Mahallesi'nden el-Hâc Mustafa bin Sadık'ın ismi geçmektedir. Pirlevganda Kazası'na isabet eden 8 devenin zâd, zahîre, çuval, raht, çadır ve sarbanlarının masrafı 45 guruşdan 360

<sup>107</sup> Sak, Çetin 50 Numaralı Sicil, s. 102-103.

<sup>108</sup> Sak, Çetin 50 Numaralı Sicil, s. 85-86.

<sup>109</sup> Sak, Çetin 50 Numaralı Sicil, s. 86-87.

<sup>110</sup> Sak, Çetin 50 Numaralı Sicil, s. 139-140.

<sup>111</sup> Sak, Çetin 50 Numaralı Sicil, s. 115-116.



guruştur. Taraf-ı mîrîden üç aylık ücretleri toplımı ise 150 guruştur. Mahkemede başbuğ es-Seyyîd Osman Ağa bizzat bulunmuştur.<sup>112</sup>

4 Nisan 1726 tarihindeki hüccette Divle Kazası'nda faaliyet gösteren mükârî devecisi Nefs-i Divle Karyesi'nden es-Seyyîd Mehmed bin es-Seyyîd Sefer'in ismi geçmektedir. Divle Kazası'na isbat eden 13 ve bir sülûsan devenin zâd, zahîre, çuval, raht, çadır ve sarbanlarının masrafı 53 guruşdan 709 guruştur. Üç aylık peşin ücretlerinin toplamı ise 256 guruş bir rub'dur. Mahkemede mübaşir Osman Ağa bulunmuştur.<sup>113</sup>

5 Nisan 1726 tarihindeki hüccette Kureyşözü Kazası'na isabet eden mükârî devecileri olarak Kureyşözü Kazası'na tabi Tuskel Karyesi'nden Mehmed bin Ahu ve el-HâcAli bin Nebi Bey'in ismi geçmektedir. Kureyşözü Kazası'na isabet eden 24 devenin üç aylık ücreti 450 guruş olarak geçmektedir. Mahkemede başbuğ es-Seyyîd Osman bizzat bulunmuştur.<sup>114</sup>

17 Nisan 1726 tarihindeki hüccette Göçü-i Kebir Kazası'nda mükârî devecisi ismi olarak Konya'dan Sinanperakendesî Mahallesi sakinlerinden Hüseyin bin Şeyh Hasan ve Kalenderhâne Mahallesi'nden el-Hâc Hasan bin Abdullah'ın ismi geçmektedir. Göçü-i Kebir Kazası'na isabet eden 10 ve sülûsan devenin zâd, zahîre, çuval, raht ve sarbanlarının masrafları 46 guruşdan 475 guruş 1 zolotadır. Üç aylık peşin ücretleri ise 187,5 guruştur. Mahkemede mübaşir Osman Ağa bulunmuştur.<sup>115</sup>

27 Nisan 1726 tarihindeki hüccette Seydişehir Kazası'ndan mükârî devecisi ismi olarak, Başbuğ es-Seyyîd Osman Ağa'nın ismi geçmektedir. Seydişehir Kazası'na isabet eden 29 ve 1 sülûs devenin zâd, zahîre, çuval, çadır ve sarbanların masrafları 43 guruşdan 1261 guruştur. Mahkemede deve mübaşiri hazır bulunmuştur.<sup>116</sup>

26 Nisan 1726 yılındaki tüm kazaların hüccetinde Ahmed Paşa maiyetine gidecek develerin *mükemmel rahtları ve çuval ve çadır ve sarbânlarıyla üçer aylık peşin kirâları yola 'azimetleri gününden masûb olup ve beher re's devenin yevmi* ücretleri akçe cinsinden verilmiştir. Buna göre 520 devenin günlük 25 akçeden toplam 9750 akçe olarak kaydedilmiştir.<sup>117</sup>

Aynı Hüccette Yukarda bahsettiğimiz hüccetteki faaliyet gösteren isimler ile birlikte Eski-il Kazası'nda, faaliyet gösteren deveci başbuğ es-Seyyîd Osman Ağa'dır. Eski-il Kazası'ndan 48 deve temin edilmiştir. Larende Kazası'nda faaliyet gösteren mükârî devecileri Konya'nın

<sup>112</sup> Sak, Çetin 50 Numaralı Sicil, s. 91-92.

<sup>113</sup> Sak, Çetin 50 Numaralı Sicil, s. 106-107.

<sup>114</sup> Sak, Çetin 50 Numaralı Sicil, s. 95-96.

<sup>115</sup> Sak, Çetin 50 Numaralı Sicil, s. 117-118.

<sup>116</sup> Sak, Çetin 50 Numaralı Sicil, s. 138-139.

<sup>117</sup> Sak, Çetin 50 Numaralı Sicil, s. 159-161.



Kalenderhâne Mahallesi'nden Hüseyin Ağa ibn İsa ve Fakihdede Mahallesi'nden el-Hâc Abdi bin Hızır Çavuş'dur Laren'de Kazası'na 42 ve sülûsan deve temin edilmiştir. Beyşehir Sancağı'na bağlı Kır-il Kazası'da faaliyet gösteren deveci Eski-il Kazası'na tabi Karabınar Karyesi'nden el-Hâc Ahmed bin Murad'dır. Eski-il Kazası'na 17 ve sülûs deve temin edilmiştir. Akşehir Sancağı'na bağlı Akşehir Kazası'nda faaliyet gösteren mükârî devecisi Akşehir'e bağlı Kürdler Mahallesi'nden Mehmed bin Ali'dir Akşehir Kazası'dan 38 ve sülûsan deve temin edilmiştir. Akşehir Sancağı'na tabi Ilgun Kazası'nda faaliyet gösteren mükârî devecisi Ilgun'un Altunkalem Mahallesi'nden el-Hâc Osman bin el-Hâc Hasan'dır. Ilgun Kazası'ndan 8 ve sülûs deve temin edilmiştir. Akşehir Sancağı'na bağlı İshaklu Kazası'nın mükârî devecileri Akşehir Kazası'nın Karabulut Karyesi'nden Hasan bin Veli ve İsmail bin Hacı Musli'dir. İshaklu Kazası'ndan 25 deve temin edilmiştir. Akşehir Sancağı'na bağlı Doğanhisar Kazası'nın mükârî devecisi Arkıdhanı Karyesi'den Ali bin Yusuf'dur. Doğanhisar Kazası'ndan 8 deve temin edilmiştir.<sup>118</sup>

---

<sup>118</sup> Sak, Çetin 50 Numaralı Sicil, s.159-161.

**Tablo 2:** 1726 yılında Konya ve Çevresinde Mükarî Devecileri ve Temin Ettikleri Deve Sayıları ve Mahalleri

Mükarî Deveci ve İkamet ettiği Mahalle	Deve temin edilen yer	Deve sayısı
Konya'nın Kalender Mahallesi'nden Mustafa bin Sadık, Hüseyin Ağa ibn İsa, el-Hâc Hasan ibn Miraza; Konya'nın Sadırlar Mahallesi'nden, Mahmud Beşe ibn Sadık; Konya'nın Zincirlikuyu Mahallesi'nden es-Seyyid el-Hâc Süleyman bin Mirza	Konya ve Saidili	60
Konya'nın Zincirlikuyu Mahallesi'nden es-Seyyid Süleyman bin Mirza	Belviran	18 ve 1 sülüs
Laren'de Kazı'na bağlı Eminler Karyesi'nden es-Seyyid Veli bin Ali.	Gaferyad	17 ve 1 Sülüs
Başbuğ es-Seyyid Osman Ağa	İnsuyu	16
Eski-il'in Sungur Karyesi'nden el-Hâc Osman bin Hacı Veli, Ali bin Mirza, Kara Mehmed bin İsmail	Aksaray Kazası	40
Konya'nın Sadırlar Mahallesi'nden Mahmud Beşe ibn Sadık, Mahmud Beşe ibn Habib Mustafa bin Mehmed; Kalender Mahallesi'nden el-Hâc Mustafa bin Sadık	Beşşehir Kazası	29 ve 1 Sülüs
Konya'nın Kalender Mahallesi'nden el-Hâc Mustafa bin Sadık	Pirlevganda	8
Divle Kazası'nın Nefs-i Divle Köyü'nden es-Seyyid Mehmed bin es-Seyyid Sefer	Divle Kazası	13 ve 1 Sülüs
Kureyşözü Kazası'nın Tuskel Karyesi'nden Mahmud bin Ahu ve el-Hâc Ali bin Nebi Bey	Kureyşözü	24
Konya'nın Sinanperakendes Mahallesi'nden Hüseyin bin Şeyh Hasan	Göçü-i Kebir	10 ve sülüs
Başbuğ es-Seyyid Osman Ağa	Seyyidişehir	29 ve 1 sülüs
Başbuğ es-Seyyid Osman Ağa	Eski-il	48
Konya'nın Kalender Mahallesi'nden Hüseyin Apa ibn İsa; Fakihdede Mahallesi'nden el-Hâc Abdi bin Hızır Çavuş	Larende	42 ve sülüs
Eski-il Kazası'nın Karabınar Karyesi'nden el-Hâc Ahmed bin Murad	Beşşehir Sancağı'na Bağlı Kır-il	17 ve sülüs
Akşehir'e bağlı Kürdler Mahallesi'nden Mehmed bin Ali	Akşehir Sancağı'na bağlı Akşehir Kazası	38 ve sülüs
İlgun'un Altunkalem Mahallesi'nden el-Hâc Osamn bin el-Hâc Hasan	Akşehir Sancağı'na bağlı İlgun Kazası	8 ve sülüs
Akşehir Kazası'nın Karabulut Karyesi'nden Hasan bin Veli ve İsmail bin Hacı Musli	Akşehir Sancağı'na bağlı İsaklu Kazası	25
Arkıdhani Karyesi'nden Ali bin Yusuf	Akşehir Sancağı'na bağlı Doğanhisar Kazası	8





İran Topraklarında bu mücadeleler hızla devam ederken, Şiiilerin başında Şah Tasmahb vardı. Şah kulu Nadir, kısa sürede kendisini Şah Tasmahb'a göstererek ordunun başına geçti ve Mir Eşrefi mağlup ettikten sonra Hemedan'a doğru yola çıktı, Kirmanşah, Tebriz, Erdebil ele geçirdi. Bu durum İstanbul'a ulaşınca Divân-ı Hümâyün'dan savaş kararı çıktı. Temmuz'da alınan karar sonrası Eylül 1730'da Ordu sefere çıktı.<sup>119</sup>1731 Yılında Hekimoğlu Ali Paşa tarafından mağlup edilen Şah kulu Nadir. Temmuz ve Eylül ayın'da Osmanlı Devleti'ni yense de Şah Tasmahb Osmanlı Devleti ile anlaşma yoluna gidecektir. 1732 yılında yapılan anlaşma sonrasında Tiflis, Revan Nahcivan, Şemahi şehirleri ile birlikte Gürcistan, Ermenistan ve Dağıstan Osmanlı'da kaldırmıştır. Tebriz Erdelan, Kirmanşa, Hemdean ve Luristan'dan vazgeçti.<sup>120</sup>

15 Mart 1731 Konya gönderilen fermanında, Erzurum valisi olup, Revan tarafına ser-asker olan Ali Paşa'nu maiyyetine Akşehir Sancağı'ndan 150 Konya Sancağı'ndan 300 deve istenilmiştir.<sup>121</sup> Ancak 9 Mart 1731 yılına ait müfettiş Abdullah Paşa tarafından, Konya ve Aksaray mükârî ihracına memur olan Hüseyin Ağa'ya gönderilen buyruldu'da Konya Sancağı ve Aksaray Sancağı'ndan aynı miktarda deve istenildiğini ama tüm uyarılara rağmen develerin ulaşmadığı belirtilmektedir. Abdullah Paşa buyuruldu da bu durumu şöyle ifade ediyordu *dört yüz zelli deveyi ber- vech-i tek mil kabza-i me'mûra teslim ve bir gün evvel mahall-i me'mûra tesyîr ve irsâl için defa'atle buyruldu tahrîr ve irsâl olunmuş iken ihmâl ve müsâmahanızdan nâşî böyle bir emr-i hatîrim te'hîr ve ta'fîline olunduğundan cümleiniz mes'ûl ve mu'âtib olmuşsunuzdur.*<sup>122</sup>

Develerin tahsili konusunda merkezden gönderilen fermanlarda, emirlere uyulmadığı takdirde görevlilerin çok şiddetli cezalandırılacağını hemen her fermandaki tehditlerden anlaşılabilir. 30 Mart 1731 yılında Konya'ya ulaşan bir fermanında *maslahata sebep olmak ihtimâliniz olur ise bir dürlü 'özür ve cevâbınız ısga olmayub katl ile mücazât olursunuz*<sup>123</sup>denilerek görevini yerine getirmeyen memurlar tehdit edilmiştir. Ancak yukarıdaki buyruldu'dan da anlaşılacağı üzere uyarı niyetinde ferman ve buyruldu'dular birkaç defa tekrarlanabiliyordu.

Mükârî develeriyle ilgili 1731 yılına ait tek bir hüccet bulunmaktadır. "Konya Sancağı'ndan toplanan mükârî develeri ücretlerinin ödenmesi"

<sup>119</sup> Zinkeisen, *age.*, s. 438; Adnan Adıgüzel, Alper Yıldırım "I. Mahmud Dönemi(1730-1754) Osmanlı-İran İlişkileri", *Eskişehir Osamngazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 4, Sayı 7, 2017, s.65-67.

<sup>120</sup> Zinkeisen, *age.*, s.447.

<sup>121</sup> İzzetSak, 52 Numaralı Kadı Sicili(1143-1144 / 1730-1731) Konya 2014, s. 625.

<sup>122</sup> Sak, 52 Numaralı Sicil, s. 611.

<sup>123</sup> Sak, 52 Numaralı Sicil, s. 625.



hususunda olan bu hüccette Konya Sancağı'nda faaliyet gösteren mükârî devciler bir arada verilmiştir. Develerin zâd ve zahîre konusunda ne kadar para tahsil edildiğine dair her hangi bir bilgi bulunmazken, her deveye taraf-ı miriden ödenmek üzere üç aylık ücretleri olan 18 guruş 3 rub' peşin ödenmesi istenilmiştir. 300 devenin toplam üç aylık ücreti ise 5625 guruştur.<sup>124</sup>

30 Nisan 1731 yılındaki Hüccete göre Konya'da mükârî devcileri ve faaliyet sahaları şu şekildedir.<sup>125</sup>

**Tablo 3:** 1731 yılında Konya ve Çevresinde Mükârî Devcileri ve Temin Ettikleri Deve Sayıları ve Mahalleri

Mükârî Devci ve İkamet ettiği Mahalle	Deve temin edilen yer	Deve sayısı
el-Hâc Pırlı, Şeyh Hasan, Seyyîd Hacı Mehmed, Ahmed Beşe, es-Seyyîd İsmail	Konya ve Saidili	51
Hâcî Pırlı, Şeyh Hasan, es-Seyyîd el-Hâc Mehmed.	Aladağ	15 re's 1 rub'
Ahmed Beşe	Pirlevgan	6 re's 3 rub'
el-Hâc Hacı Pırlı ve Şeyh Hasan	Belvıran	15 re's 3 rub'
Konya sakinlerinden diğêr Ahmed ibn Sultan	Bayburd	10 re's
Kureyş Kazası sakinlerinden Mustafa bin Hasan	Kureyş	20 re's 1 rub
Karabınar sakinlerinden Mustafa Beşe ibn Kuba	Eski-i Kazısı evkâf karyeleri	13 re's
Eski-il Kazası sakinlerinden Mehmed bin Yahya, Mehmed Beşe ibn Hacı Ömer, Hacı Mustafa bin Mehmed	Eski-i Kuralarına	28 re's
Turgud Kazası sakinlerinden Abdurrahman bin Hüseyin, Seyyîd Bektaş bin Musa	Turgud	22 re's
Larendê Kazasına bağılı Eminler karyeden Seyyîd Veli bin Ali, Seyyîd Yahya bin Seyyîd Hacı Ali	Gaferyad	14 re's
Larendê Kazası sakinlerinden es-Seyyîd Halil bin es-Syyîd el-Hâc Ebubekir, İsmail Beşe ibn Halil.	Larendê	36,5 re's
Suğur Karyesi'nden Mehmed bin Hacı Osman, Nebi bin Mustafa	Ereğli	42 re's
Divle Kazas'ından Ömer bin Musa, es-Seyyîd Ömer bin Hacı Mehmed.	Divle	12 re's
Göçü Karyesi'nden el-Hâc Ebubekir bin Hacı Sadık	İnsuyu	13 re's3 rub'

<sup>124</sup> Sak, 52 Numaralı Sicil, s. 272-273.

<sup>125</sup> Sak, 52 Numaralı Sicil, s. 272-273.



1731 yılında Şah Tasmahb'in yaptığı anlaşmadan memnun olmayan Nadir Şah, Şahu tahtından indirerek yerine altı aylık olan oğlu Abbas Mirza'yı geçirmiş ve Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiştir.<sup>126</sup> Bunun üzerine Osmanlı ordusu Topal Osman Paşa komutasında harekete geçmiş, Temmuz 1733 yılında Bağdat yakınlarında yapılan mücadeleyi Osmanlılar kazanmıştır. Nadir Şah yaralı bir şekilde Hemedan'a çekilmiştir.<sup>127</sup> Zaferin Osmanlı Ordusu tarafından kazanılması İstanbul'da büyük bir sevinç ile karşılansada takviye birlik gönderilmemişti. Nadir Şah ise kısa sürede ordusunu toparlayarak, 26 Ekim 1734'te yapılan ikinci mücadelede Osmanlılar için bir felaket oldu.<sup>128</sup> 1733 yılında yapılan son saldırıda, Topal Osman hayatını kaybetmesi ile birlikte yerine Köprülü Abdullah Paşa tayin edilse de, Abdullah Paşa istediği sonucu elde edememiştir ve Revan tarafında Osmanlı ordusu mağlup olmuştur. Böylece 1724 yılında başlayan İran hareketi sonrası Osmanlı Devleti ele geçirdiği İran topraklarının tamamını kaybetmiştir.<sup>129</sup> 1733 yılında yapılan savaş öncesinden Osmanlı merkezi yönetimi, Kırım Hanı Kaplan Giray'a Kafkasya üzerinden İran'a taarruz edilmesi emredilmiştir. Ancak Hazar boylarında Ruslar, İran'la anlaşarak Giray Han'ın taarruzunu engellemişlerdir. Bunun dışında Ruslar, Lehistan ve Azak Kalesi'ni zapt ederek, 1713'te sulhü bozdular. Bu doğrultuda Osmanlı Ordusu serdâr-ı ekrem komutasında İsakcı ve Babadağ'ına doğru harekete geçmiştir.<sup>130</sup>

Kırım Hanı Fethi Giray, Kırım'da Ruslarla mücadeleyi sürdürürken, Osmanlı Ordusu Babadağ'ına konuçlanarak, burada çeşitli diplomatik girişimler başlamıştır.<sup>131</sup> Zira Rusya, Avusturya'nın savaşa dâhil olmasını istiyordu. Avusturya başlarda çekimser davransa da sonunda Rusya'dan taraf olarak savaşa katıldı. Böylece Osmanlı Devleti'nin Rusya ve Avusturya ile girdiği mücadele 1739 Belgrad Anlaşması ile sonuçlanacaktır.<sup>132</sup> Çalışmamıza kaynak olan 53 Numaralı Sicil'de Rusya savaşının etkileri görülmektedir ve Babadağ'ında bulunan ordu için Konya'dan deve talepleri bulunulmuştur.

53 Numaralı Sicil'de her ne kadar fermanları mevcut bulunmasa da, aşağıda da ifade edeceğimiz üzere, Bu dönemde art arda deve istenildiğini sicilde geçen ifadelerden anlıyoruz. Bu develerin tedariki sırasında birçok

<sup>126</sup> Zinkeisen, *age.*, s. 448.

<sup>127</sup> Danişmed, *age.*, s. 23.

<sup>128</sup> Zinkeisen, *age.*, s. 451; İ.H. Uzunçarşılı *Osmanlı Tarihi*, C. V, Ankara 1995, s. 224.

<sup>129</sup> Uzunçarşılı, *age.*, s. 227; Zinkeisen, *age.*, s. 453.

<sup>130</sup> Danişmed, *age.*, s. 24; Hakan Karagöz, *1737-1739 Osmanlı-Avusturya Harbi ve Belgrad'ın Geri Alınması*, Doktor Tezi (Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Isparta 2008, s. 28.

<sup>131</sup> Karagöz, *age.*, s. 28.

<sup>132</sup> Danişmed, *age.*, s.28-29 Uzunçarşılı *age.*, s. 289.



sorunun yaşandığı aşikârdır. Zira develer zamanında yetişmediği gibi, merkezi yönetim bazen hızlı hareket etmek için develerden vazgeçerek, develeri farklı yerden tedarik etme yoluna gitmiştir.

13 Şubat 1736 yılına ait tevzi kaydında Konya ve Saidili Kazası'ndan 50 deve istenildiği anlaşılmaktadır. Bu develerin *yüke girecekleri güne değin vâki' olan mesârifi için be-her re'skirküçer guruşdan vilâyet tarafından cem'an verilen ikibinyüzelli guruştur.*<sup>133</sup>

6 Eylül 1736 tarihine ait el-Fakîr Yeğen Mehmed imzalı tezkerede Konya Sancağı'dan daha önce istenilen 300 mükârî devesinin bedeli alınmak üzere gönderilen fermanla *bâlâda zıkr olunan kazâ-i mezburûn tevzi' defteri mûcibince hisselerine isâbet eden on altı buçuk mehâr devenin be-her mehârından bâ-ı fermân-ı 'âlî ellîşer guruşdan sekizyüzyirmibeş guruş mükârî bedeli olan mikdar mübaşir hasebiyle taraf-ı mîri için alındığı bildirilmesi sonrası kaza ahalisine edâ tezkiresi verilmiştir.*<sup>134</sup>

6 Ekim 1736 tarihine ait masraf kayıtlarında Konya Sancağına İsalet eden 300 devenin 50 adedi Konya ve Saidili Kazası'na isabet etmiştir. Her develerin kirası 40 guruşdan 2000 guruştur.<sup>135</sup>

53 Numaralı Sicil'de bu konu ile ilgili üç tane ferman bulunmaktadır. Bu fermanlardan birisi 30 Mayıs 1736 tarihine, ikincisi 27 Temmuz 1736 tarihine, üçüncüsü 20 Aralık 1736' tarihine aittir. 30 Mayıs 1736 tarihine ait fermanla Konya Sancağı'ndan 300 mehâr mükârî deve istenilmiştir.<sup>136</sup> 27 Temmuz öncesinde Konya'da hazırlıklar devam etsede merkezi yönetim 27 Temmuz'da yollanılan ferman ile Konya Sancağı'ndan istenilen develerden vazgeçti ancak daha önce tahsil olunan ücretlerinin ordu hazinesine ulaştırılması emredilmiştir. Zikir olunan ferman kısaca şu şekildedir;

“Konya Sancağı'ndan üç yüz mehâr mükârî devesi ihrâc itdirilmek üzere bundan akdem şerfyâfte-i sudûr olan emr-i şerîfimle mûmâ-ileyh(boş) mübaşir ta'yin ve irsâl kılınmıştır lakin zıkr olunan develerden henüz bir mehârı gelmediğin başka bundan sonra geldikleri sûretde mesâfe-i ba'ideden geldikleri hâllerine za'âf târî olmağla bir işe yaramayacakları bedîhî olduğundan bu mukâbele lüzûmu mikdâr mükârî deve ve bargiri sa'ir semt ve münâsib olan mahallerden tedârik ve ücretlerin ordu-yı hümâyûnum hâzinesinden virilmek şartıyla bunların 'aynî develeri ihrâc olunmayub sâbıkda tahsîl olunduğu vech üzere be-her mehâr için ellîşerguruşdan îcâb iden bedelleri tahsîl ve virecek mükârî

<sup>133</sup> Sak, Solak, 53 Numaralı Sicil, s.2.

<sup>134</sup> Sak, Solak, 53 numaralı Sicil, s. 4-5.

<sup>135</sup> Sak, Solak, 53 numaralı Sicil, s. 20-21.

<sup>136</sup> Sak, Solak, 53 numaralı Sicil, s. 703-704.



ücretlerinde bedel ordu-yı hümâyunum hazinesine teslîm itdirilmesi muktezî olup..."<sup>137</sup>

20 Aralık 1736 tarihli üçüncü fermanla, yeni bir deve talebi olduğu anlaşılmaktadır. Sadraazam ve serdar Seyyîd Mehmed Paşa ile beraberinde mart ayının girmesiyle Babadağı'dan hareket edecek ordu için Konya Sancağı'ndan 300 deve istenilmiştir. Fermanın sonunda Sadrazamın dahi bu yönde mektubunun ulaştığı belirtilmiştir.<sup>138</sup> Şubat 1737 yılında istenilen develerin listesi verilmiştir.

53 Numaralı Sicil'deki hüccetler 27 Temmuzda gönderilen fermanın sonraki hüccetler olduğu için bu hüccetlerden mükârî devcilerin ismi geçmemektedir. Fermandaki emir üzere hüccetlerde kazalara ve deve mikdarına göre ücretler tahsil edilmiştir. Hüccetlerde develerin ücretlerinin hepsi tüm kazalarda deve başına elli guruşdur. Gaferyada Kazası<sup>139</sup> ile Belviran Kazası'nın<sup>140</sup> Hüccetlerinin ayrı tutulduğu gözlemlenirken, sicilde tüm kazaların bulunduğu tek bir hüccette vardır. 300 mehâr deve için 15.000 guruş tahsil edilmiştir. 16 Eylül 1736 tarihli olan bu hüccete göre Konya Sancağına İsalet eden develerin dağılımı şu şekildedir.<sup>141</sup>

**Tablo 4:** 1736 yılında Konya Sancağından Tedarik Edilen Deve Sayıları ve Mahalleri

Deve Termin edilen Yerler	Deve Sayısı
Konya ve Saidili	50
Eski-il	42
Ereğli	41
Larende	37
Aladağ	16,5
Belviran	15,5
Kureyş	21
Turgud	23
İnsuyu	13,5
Bayburd	10,5
Divle	11,5
Pirlevganda	6,5
Gaferyad	14

<sup>137</sup> Sak, Solak, 53 Numaralı Sicil, s. 6-3.

<sup>138</sup> Sak, Solak, 53 Numaralı Sicil, s. 663-664.

<sup>139</sup> Hüccet 14 Ağustos 1736 yılında tutulmuştur. bk. Sak, Solak, 53 numaralı Sicil, s.349

<sup>140</sup> Hüccet 15 Ağustos 1736 yılında tutulmuştur. bk. Sak, Solak, 53 numaralı Sicil, s.376-377.

<sup>141</sup> Sak, Solak, 53 Numaralı Sicil, s.404-405.



Nadir Şah ile yapılan sulh sonrası Şah, yönünü Afganlara ve Hindistan'a çevirmiştir. Bu bölgelere yapılan seferlerde başarılı sonuçlar alan Nadir Şah büyük ganimet ile İsfahan'a dönükten sonra Rusya ve Osmanlı Devleti'ne zaferlerini anlatmak için elçiler yolladı. Her iki devlette Nadir Şah'ın bu tutumunu hoş karşılamadı.<sup>142</sup>

Osmanlı Devleti'ne gelen elçi istekleri, Osmanlı Devleti tarafından hoş karşılanmamıştı. Zira elçi Mekke'ye hacca gitme hakkında ve kutsal mekânlarda Osmanlı ile aynı seviyede olmaya yönelikti. Karşılıklı elçilerin gidip, gelmesi sonucu Nadir Şah hızını almamış birazda elde ettiği zaferin sarhoşluğu olsa gerek, Tirmur Lenk'e ait olan toprakları alacağını söylemeye başlamıştı. Bu söylemler Osmanlı Devleti'ne savaşmaktan başka bir yol bırakmıyordu.<sup>143</sup>

Nadir Şah, Basra ve Bağdat üzerine yürüdü ancak Osmanlılar Erzurum'da topladığı güçlü birlikler sayesinde ve Musul direnişi sonrası Nadir Şah geri çekilmek zorunda kald.<sup>144</sup> 1745 yılında serasker Yegen Mehmed Paşa 100 bin kişilik ordu ile Erzurum ve Kars'a ilerledi. Burada Çeteci Abdullah Paşa 30 bin kişilik ordu ile savaşa katılsada, Osmanlı Devleti muharebe sonrası ciddi kayıplar vermiştir. Nitekim hem serasker hem de Çeteci Abdullah muharebede hayatını kaybetmiştir.<sup>145</sup>

Tüm bu mağlubiyete rağmen İran'da ekonomik sıkıntılar, Nadir Şah'ın politikalarını etkilemeye başlamıştır. Şah, her ne kadar yeni bir ordudan bahsetse de Anadolu, Rumeli ve Mısır'dan birliklerin muharebeye katılacağı yönündeki haberler Şah'ın geri adım atmasına neden olacaktır. Böylece anlaşma müzakereleri başlayarak Kars-ı Şirin anlaşması sınırlarına tekrar dönüldü.<sup>146</sup>

Bizim çalışmamıza konu olan 56 Numaralı Sicil, İran'a karşı 1742-1743 yılında yapılan mücadeleyi kapsamaktadır. Bu yıllar içerisinde Trabzon İskelesi ve İskenderun İskelesi'nden mühimmat taşımak için Konya'dan deve istenilmiştir.

56 Numaralı Sicilde bu yönde üç tane ferman bulunmaktadır. Birinci ferman 17 Nisan 1743 yılında, ikinci ferman da 22 Mayıs 1743 yılında Konya'ya ulaşmıştır. İlk fermanla Erzurum seraskeri Ahmed Paşa'ya Sivas'tan zehâyir ve Trabzon İskelesi'nden mühimmat taşımak için Konya Sancağı'ndan 200 deve istenilmiştir. Aynı fermanla develerin ücreti akçe

<sup>142</sup> Zinkeisen, *age.*, s. 578.

<sup>143</sup> Zinkeisen, *age.*, s. 578-579.; Adıgüze, Yıldırım, *agm.*, s. 85; Bu yönde 12 Temmuz 1743 tarihinde Konya'ya seferin nedenlerini anlatan bir ferman ve seferi meşrulaştıran şeyhülislamın onayladığı bir fetva gönderilmiştir. Ferman için bk. KŞS. 56/214 -1; fetva için bk. KŞS. 56 / 216 - 1.

<sup>144</sup> Zinkeisen, *age.*, s. 580; Uzunçarşılı, *age.*, s. 304. Danişmed, *age.*, s. 30.

<sup>145</sup> Zinkeisen, *age.*, s. 582.

<sup>146</sup> Zinkeisen, *age.*, s. 582-583; Uzunçarşılı, *age.*, s. 309; Danişmed, *age.*, s. 31.



cinsinden yazılmıştır. Her devenin ücreti 25 akçe olarak belirlenmiştir.<sup>147</sup>22 Mayıs 1743 yılındaki Ferman birinci fermanın aynısı olup bir uyarı niteliğinde olması muhtemeldir.<sup>148</sup> 9 Haziran 1743 yılındaki ferma 8 Temmuz 1743 yılına Konya'ya ulaştı. Fermada daha önce tedarik edilmesi yönünde olan mükârî develerin seferin sıhhati için, deve ihracına memur olan Kuşçubaşı Mehmed'den elinde ne kadar deve varsa orduya katılması yönündedir.<sup>149</sup> Bunların dışında Haleb'e gidecek olan camus arabaları, saman ve ulufe mühimmatı ile ilgili bir fermanın altına *İkiyüz mükârî devesi isti'câli emri vârid olmuştur târîh-i emr-i 'alî fi 26 Şa'bân sene 56* (26 Ekim 1743) notu düşülmüştür.<sup>150</sup>

27 Nisan 1743 yılına ait tevzi kayıtlarında ise Konya Saacağı'na isabet eden 200 mehâr deveden 33 re's deve Konya Kazası'na isabet etmiştir.<sup>151</sup>21 Ağustos 1743 yılında ait bir hüküm, Konya Sancağı'ndan istenilen 200 mükârî devenin İskenderun İskelesi'ne gönderilerek, İskenderun İskelesi'nden Diyarbekir seraskeri Ali Paşa'ya mühimmat taşınması yönündedir.<sup>152</sup> Her ne kadar fermanı bulunmasa da 56 Numaralı Sicil'de bulunan üç hüccetten 1742 yılında Erzurum valisi Numan Paşa'nın maiyetine mühimmat taşımak için deve tedarik edildiği anlaşılmaktadır. Bu hüccetlerde Gaferyad ve Larend Kazası'nın hüccetleri ayrı tutulurken, Esbi Keşân Mukâta'ası adı altında Eski-il, Bayburd, Turgud, İnsuyu Kazaları ve Karış Karye hüccetleri bir arada tutulmuştur. 18 Mayıs 1742 tarihine ait Gaferyad Kazası'nda faaliyet gösteren mükârî devecileri Abdurrahman Beşe ibn Hacı Ali ve Seyyîd Derviş bin Hacı Hasan'nun ismi geçmektedir. Gaferyad Kazası'na isabet eden deve âdeti 12'dir. Her deve 48 guruşdan toplam 576 guruşdur.<sup>153</sup>

20 Mayıs 1742 tarihindeki hüccette Larend Kazası'da faaliyet gösteren mükârî devecileri Sinanperakendesî sakinlerinden Abdurrahman Beşe ibn Hacı Ali, Halil bin Hacı Ahmed, Hasan Beşe ibn Mehmed, Ahmed Beşe ibn Himmet, Karaburunoglu ve Karabekir Kasabasından (ismi mevcut olmayan) kişileridir. Laren'de Kazası'na isabet eden deve miktarı 33,5'dur. Develerin zâd, zahire, çuval, ip, çadır ve sarbanları masrafı 48 guruşdan toplam 1608 guruş olarak belirtilmiştir.<sup>154</sup>

<sup>147</sup> KŞS. 56 / 256-1.

<sup>148</sup> KŞS. 6 / 257-3.

<sup>149</sup> KŞS. 56 / 241-1.

<sup>150</sup> KŞS. 56 / 6-1.

<sup>151</sup> KŞS. 56 / 12-1.

<sup>152</sup> KŞS. 56 / 274 -3.

<sup>153</sup> KŞS. 56 / 18-1.

<sup>154</sup> KŞS. 56 / 21-1.



16 Haziran 1742 yıla ait hüccete Esb-i Keşân mukâta'ası'da faaliyet gösteren devcileri Müminoğlu Ahmed Beg ve Postalıoğlu Mehmed Ağa'dır Mukâta'a-ı mezbûreye bağlı olan Eski-il, Bayburd, Turgud İnsuyu Kazaları ve Karış Karye'den istenilen deve miktarı 15 mehârdır. Zâd ve zahîre, çuval, urgan, çadır ve sarbanlarını masrafı 50 guruşdan toplam 750 guruştur.<sup>155</sup>

1742 yılında Mükârî devcisi Abdurrahman Beşe ibn Hâcı Ali, Seyyîd Derviş bin Hâcı Hasan Gaferyad'dan 12 deve, Konya'nın Sinanperakendes Mahallesi'nden Abdurrahman Beşe ibn Hâcı Ahmed, Halil bin Hacı Ahmed, Hasn Beşe ibn Mehmed Ahmed Beşe ibn Himet Karaburunoğlu ve Karabekir Kasabası'ndan (ismi mevcut değil) Larend'e'den 33,5 deve, Eski Kazası'dan Yağlıca Karyesi'nden Mükreminoğlu Ahmed Bey, Postalıoğlu Mehmed Ağa Esb Keşân Mukâta'ası'ndan 15 deve tedarik etmiştir.

1743 yılına ait olan hüccetlerde Aladağ, Gaferyad ve Belviran Kazalarının ayrı tutulduğu hüccetler varken tüm kazaların bir arada tutulduğu bir hüccet daha vardır ancak mükârî devcilerinin ismine baktığımızda bu hüccetlerin birbirinde ayrı hüccet olduklarını anlıyoruz. Hüccetlerden anlaşıldığı üzere Erzurum seraskeri Ahmed Paşa maiyetine mühimmat taşımak için Konya Sancağı'ndan 200 deve istenilmektedir. 21 Mayıs 1743 tarihindeki hüccette Aladağ Kazası'nda faaliyet gösteren mükârî devesi Konya Civar Mahallesi sakinlerin'den Hidayetzâde Ahmed Ağa'dır. Aladağ Kazası'na 11,5 deve isabet etmiştir.<sup>156</sup> 27 Mayıs 1743 tarihindeki hüccette Konya Kazası'nda faaliyet gösteren mükârî devcileri Konya'nın Türbe-i Celâliye Mahallesi'nden Hidayetzâde Ahmed Ağa, Poladlar Mahallesi'nden Eğribozzâde Hâcı Ahmed, İsbir bin Abdullah ve Karaburunoğlu Mustafa'dır. Konya'dan 33 re's deve temin edilmiştir.<sup>157</sup>

5 Haziran 1743 tarihindeki hüccette Gaferyad Kazası'nda faaliyet gösteren mükârî deveçileri Türbe-i Celâliye Mahallesi sakinlerinde Hidâyetzâde Ahmed Ağa ve İsbir bin Abdullah'dır. Gaferyad Kazası isabet eden deve mikdârı 9,5'dur.<sup>158</sup> 19 Haziran 1743 tarihindeki hüccette Belviran Kazası'nda faaliyet gösteren mükârî devciler es-Seyyîd Ahmed ve Nuh Bey ve Abdulmümin bin Mustafa'dır. Belviran Kazası'na isabet eden deve mikdarı 10 deve 1 rub'dur.<sup>159</sup>

<sup>155</sup> KŞS. 56 /32 -3. Tevzi kayıtlarında tarihini tam olarak bilmediğimiz bir kayıtta Esb Keşan mukâta'ası'dan deve alınması yönünde fermanın sadır olması üzere *mezbûrların hisselerine isâbet iden deve Konya Kazası hissesine onbucuk re's deve isâbet itmekle zikr olunan onbucuk re's devenin ücretine virilen guruş 472,5 şeklinde kaydedilmiştir. Ancak zikr olunan develer Hücceteki devele olup, olmadığını bilmiyoruz. Tevzi kaydı için bk. KŞS. 56 /16-1.*

<sup>156</sup> KŞS. 56/167-2.

<sup>157</sup> KŞS. 56 / 174-1.

<sup>158</sup> KŞS. 56 / 177- 2.

<sup>159</sup> KŞS. 56 / 180 -2.





**Tablo 5:** 19 Haziran 1743 yılında Konya ve Çevresinde Mükârif Devecileri ve Temin Ettikleri Deve Sayıları ve Mahalleri

Mükârif Deveci ve İkamet ettiği Mahalle	Deve temin edilen yer	Deve sayısı
Konya'nın Civar Mahallesi'nden Hidayetzâde Ahmed Ağa	Aladağ	11,5
Konya'nın Türbe-i Celâliye Mahallesi'nden Hidayetzâde Ahmed Ağa Poladlar Mahallesi'nden Eğribozzâde Hâcı Ahmed ve İsbir bin Abdullah ve Karaburunoglu Mustafa	Konya	33
Konya'nın Türbe-i Celâliye Hidayetzâde Ahmed Ağa ve İsbir bin Abdullah	Gaferyad	9,5
Es-Seyyid Ahmed ve Nuh Bey ve Abdülmümin bin Mustafa	Belviran	10 ve 1 rub'

10 Temmuz 1743 yılına ait Hüccet ise Tüm Kazaların tutulduğu hüccettir. Bu hüccete göre; Konya Kazası'na isabet eden 33 deveden 4 devenin, Bayburd Kazasına isabet eden 7 devenin, Aladağ Kazası'na isabet eden 11,5 devenin ve Gaferyad Kazası'na isabet eden 9,5 devenin mükârîsi Konya Dolabucu Mahallesi sakinlerin'den Ebubekir bin Hâcı Mehmed ve Ali Beşe ibn Halil'dir. Belviran Kazası'na isabet eden 10 deve 1 rub' devenin, Konya Kazası'dan 12 devenin mükârîleri, Eski-il tabi Kasaba-ı Sultaniye Karabekir sakinlerinden es-Seyyid Ahmed bin Nuh Bey ve Abdülmümin bin Mustafa'dır. İnsuyu Kazası'na İsalet eden 9 devenin, Bayburd Kazası'na isabet eden 5 devenin, Pirlevgande Kazası'na isabet eden 4 deve 1 rub'un mükârîsi Konya Durakfakih Mahallesi'nden es-Seyyid Mehmed bin Osman'dır. Larende Kazası'na isabet eden 25 devenin mükârîsi Larende Kasabası'nın Hocamahmud Mahallesi sakinlerinden es-Seyyid Mehmed bin es-Seyyid Adil'dir. Konya Kazası'na isabet eden 8,5 devenin ve Ereğli Kazası'na isabet eden 27 deve ve 1 rub' deveden 8,5 deve devecenin Bayburd Kazası'na isabet eden 1 devenin, Turgud Kazası'na isabet eden 14,5 deveden 7 deve 1 rub'un mükârîsi Polatlar Mahallesi sakinlerinden el-Hâc Ahmed ve Süleyman ibn el-Hâc Süleyman'dır. Turgud Kazası'na isabet eden 7 devenin mükârîsi Konya Hoşhavan Mahallesi sakinlerinden Ali Beşe ibn el- Hâc Hüseyin'dir. Konya Kazası'na isabet eden 8,5 devenin Ereğli Kazası'na isabet eden deveden 8,5 devenin mükârîsi Topaloğlu Osman, 9 devenin mükârîsi de Mehmed bin Abdullahdır.<sup>160</sup>



**Tablo 6:** 10 Temmuz 1743 yılında Konya ve Çevresinde Mükârî Devecileri ve Temin Ettikleri Deve Sayıları ve Mahalleri

Mükârî Deveci ve İkamet ettiği Mahalle	Deve temin edilen yer	Deve sayısı
Konya'nın Dolabucu Mahallesi'nden Ebubekir bin Hâcî Mehme, Ali Bele ibn Halil, Kasaba-i Sultaniye Karabekir'den es-Seyyîd Ahmed bin Nuh ve Abdülmüm bin Mustafa; Poladlar Mahallesi'nden el-Hâc Ahmed, Süleyman ibn el-Hâc Süleyman, Topaloğlu Osman	Konya	33
Konya'nın Dolabucu Mahallesi'nden Ebubekir bin Hâcî Mehmed ve Ali Beşe ibn Halil, Durakfakih Mahallesi'nden es-Seyyîd Mehmed bin Osman, Poladlar Mahallesi'nden el-Hâc Ahmed ve Süleyman ibn el-Hâc Süleyman	Bayburd	13
Konya'nın Poladlar Mahallesi'nden el-Hâc Ahmed ve Süleyman ibn el-Hâc Süleyman, Topaloğlu Osman, Konya'nın İsmail Karyesi'nden Mehmed bin Abdullah	Ereğli	27
Konya'nın Poladlar Mahallesi'nden el-Hâc Ahmed ve Süleyman ibn el-Hâc Süleyman, Hoşhavan Mahallesi'nden Ali Beşe ibn el-Hâc Hüseyin.	Turgud	14,5
Dolabucu Mahallesi'nden Ebubekir bin Hâcî Mehmed ve Ali Beşe ibn Halil	Aladağ	11,5
Dolabucu Mahallesi'nden Ebubekir bin Hâcî Mehmed ve Ali Beşe ibn Halil	Gaferyad	9,5
Kasaba-ı Sultaniye Karabekir'den es-Seyyîd Ahmed bin Nuh ve Abdülmümin bin Mustafa	Belviran	10 ve 1 rub'
Konya'nın Durakfakih Mahallesi'nden es-Seyyîd Mehmed bin Osman	İnsuyu	9
Konya'nın Durakfakih Mahallesi'nden es-Seyyîd Mehmed bin Osman	Pirveğanda	4 ve 1 rub
Larende Kasabası'na bağlı Hocamahmud Mahallesi'nden Mehmed bin es-Seyyîd Adil	Larende	25

## SONUÇ

Sanayi Devrimi öncesinde, toplumlarda sefer ve organizasyonu faaliyetleri daha çok insan ve hayvan gücüne dayanıyordu. Bu alanda en çok kullanılan hayvan ise at ve develerdir. Develer susuzluğa dayanıklı, uzun yol gidebilen ve engebeli arazilerde daha kolay yol alabilen hayvanlar olduğu için seferlerde tercih ediliyordu.

Osmanlı Devleti, Karlofça Antlaşması'ndan sonra yaklaşık elli yıl sürecek olan Batı ve Doğu'da mücadelelerini sürdürmüştür. Bu mücadele büyük bir askeri seferberliği beraberinde getirmektedir ve taşımacılıkta develer aktif bir biçimde kullanılmıştır. Karaman Eyaleti ve Konya Sancağı bu mücadelede etkin bir rol oynamış, savaşların mahiyetine göre yıllar içerisinde Konya ve çevresinden farklı miktarlarda develer temin edilmiştir.

Verilen tablolardan anlaşılacağı üzere Karaman Eyaleti'nde faaliyet gösteren mükârî devecilerin büyük çoğunluğunun Konya'nın merkez mahallelerinde ikamet ettiği anlaşılmaktadır. Bazı mükârî devecilerin faaliyet sahaları daha geniş, bazılarının ki ise sadece bir bölgeden ibarettir. Bazılarının da belli yıllar içerisinde faaliyetlerini sürdürdükleri anlaşılmaktadır. Özellikle aynı zamanda bir menzilci olan Hızır Çavuş ve oğlu Abdi'nin Konya'da bu konuda öne çıkan devecilerden olduğu



görülmektedir. Mükârîler farklı ünvanlar ile anıldığından dolayı bu durum mükârî devcilerinin farklı statüden insanların bir arada çalıştıkları bir yapıdan oluştuğunu göstermektedir. Sarbanlar belirlenirken de genelde güvenilir ve işgüzar insanlar seçilir; devlet, sarbanların dirlik sahibi olmamasına dikkat etmektedir.

Develer temin edilirken, kiralama yöntemi kullanılmıştır. Kiralanan develer görevlerini yerine getirdikten sonra tekrar temin edildikleri yere götürülerek sahiplerine teslim ediliyordu. Olası bir satın alma durumu düşünüldüğünde ise, develerin mirileşmesi hem maliyeti açısından hem de sefer sonrası beslenmeleri açısından merkez için büyük bir probleme neden olacağı, aynı zamanda develerin hantallaşmaması için taşrada kalmaları ve kiralanmaları daha doğru bir karar olarak düşünülmüştür.

Develerin kiralınmasında dikkat edilen husus ise, develerin kira ücretleri ile zâd, zahîre bunun yanında ip, urgan gibi koşum takımları ve sarbanların ücretleri konusudur. İncelediğimiz sicillerde ortalama bir devenin kira bedeli yaklaşık aylık 6 guruşdur. Develerin zâd, zahire, ip, urgan gibi koşum takımları ve sarban ücretleri sefer boyunca bir defa verilmekte olup, yaklaşık 20 ile 60 guruş arasında değişiklik göstermektedir ve bu ücretler ahalinden toplanmaktadır.

İncelediğimiz sicillerde özellikle 1742-1743 yılı içerisinde deve temininin daha sık olduğu gözlemlenmektedir. Savaşlarda İstenilen başarıların elde edilememesi ve ekonomik sıkıntılardan olsa gerek, Konya'da deve temini sırasında bazı aksaklıkların yaşandığı, develerin zamanında istenilen yere iletilmediği de görülmektedir.



## KAYNAKÇA

- 56 Numaralı Konya Şer'iyye Sicili
- ADIGÜZEL, Adnan, YILDIRIM, Alper, "I. Mahmud Dönemi(1730-1754) Osmanlı-İran İlişkileri", *Eskişehir Osamngazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 4, Sayı 7, 2017, s. 59-96.
- AKSOY, Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, Cilt 1-2, İstanbul 1988.
- ATASOY, Fatih, ÖZBEŞER, Fatma Tülin, "Anadolu'da Deve Yetiştiriciliği ve Deve Güreşleri" *Lalahan Hayvancılık Araştırma Enstitüsü Dergisi*, Cilt.54, Sayı. 2, Aralık 2018, s. 85-90.
- AVAROĞLU, Ayten, TOPAL, Ganime, "Savaşta Masumlar: Hayvanlar" *Araştırma ve Deneyim Dergisi*, Haziran 2017, s. 60-78.
- AYKUT, Nezih, "IV Murad'ın Revan Seferi Menzilhâmesi" *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi* Sayı 34, 1984, s. 183-246.
- ÇETİN, Cemal, "Osmanlı Devleti'nde Ulaşım ve Haberleşme Bağlamında: Menzil ve Menzilhane Kavramları Üzerine Bazı Tespitler", *CİEPO*, 6. Ara-dönem Sempozyum Bildirileri, 14-16 Nisan 2011, Uşak C. I, İzmir, Kasım 2011, s. 411-430.
- ÇETİN, Cemal, *Ulak Yol Durak, Anadolu Yollarında Padişah Postaları (Menzilhaneler)*, Konya, 2013, Hikmet Evi Yayınları.
- ÇETİN, Cemal, "İşlevleri ve Özellikleri Bakımından Konya Menzilleri (XVII-XVIII. Yüzyıllar)", *S.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 21, Konya 2007, s. 295-344.
- DANIŞMED, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, Cilt 4, İstanbul 1972.
- ERGİN, Muharrem, *Dede Korkut Kitabı*, İstanbul 1969.
- ERTAŞ, Mehmet Yaşar, *Mora'nın Fethinde Sefer Organizasyonu (1714-1716)*, Doktora Tezi (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü), İstanbul 2000.
- FAROQHI, Süraiya, *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler*, (Çeviri: Neyyir Kalaycıoğlu), İstanbul 2000.
- GÜNDÜZ, Ahmet, "İngiliz Konsolos Raporlarına Göre Musul Vilayetinin Ekonomik ve Ticari Durumu(1896-1912)" *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, Cilt 16, Sayı 3, 2017 s. 848-863.
- HALAÇOĞLU, Yusuf, *Osmanlılarda Ulaşım ve Haberleşme (Menziller)*, Ankara 2002.
- İŞBİLİR, Ömer, "Osmanlı Ordularının İâşe ve İkmali: I. Ahmed Dönemi İran Seferi Örneği" *Türkler*, C. 10, Ankara 2002, s. 278-293.
- KARAGÖZ, Hakan, *1737-1739 Osmanlı-Avusturya Harbi ve Belgrad'ın Geri Alınması*, Doktora Tezi (Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Isparta 2008.
- KESİK, Beyhan "Atasözleri ve Deyimlerimizde Deve" *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, Cilt 4, Sayı. 3. 2018, s. 825-840.
- KILIÇ, Metin, *Osmanlı Devleti'nin Batı ve Doğu Seferlerine Konya Kazasının Lojistik Katkısı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Konya 2014.



- KÖPRÜLÜ, M. Fuad, "Berîd", *İA*, C. II, 1979, s. 541-549.
- KURTARAN, Uğur, "Osmanlı Seferlerinde Organizasyon ve Lojistik" *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/4, Fall 2012, s. 2269-2286.
- KUZUCU, Serhat, *Osmanlı Ordusu ve Sefer Lojistiği(1453-1789)*, İstanbul 2017.
- KÜTÜKOĞLU, Bekir, *Osmanlı-İran Siyasi Münasebetleri*, İstanbul 1993.
- ORTAYLI, İlber, "Devenin Taşıma Maliyeti Eğrisi Üzerine bir Deneme", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 28, Sayı 1, Yıl:1973. s.181-190.
- ÖNKAL, Ahmet, "Deve", *DİA*, Cilt 9, İstanbul 1994 s. 222-226.
- PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Cilt 2, İstanbul 1983.
- POLAT, Süleyman, "Osmanlı Sefer Organizasyonunda Pratik Çözümler:1634-1635(H 1044) Tarihlerinde Karahisar-ı Şarki'de 'Mükellefiyet Şeklinde Yürütülen İştira' ile zahîre Temini" *Akademik Bakış*, Cilt 4, Sayı 8, 2011, s. 161-174.
- Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Cilt 1, Ankara 1988.
- TÜRKMEN, Mustafa Nuri, "XVII. Yüzyıl Sefer Menzillerinin Ekonomik Yönü ve Esnafın Katkısı", *Tarih Araştırması Dergisi*, Cilt 22, Sayı 34, 2003. s. 135-140.
- \_\_\_\_\_, *Kamaniçe Seferinin Lojistik Hazırlıkları* Doktora Tezi(Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü) Ankara 2002.
- SAK, İzzet – ÇETİN, Cemal, "XVII-XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde Menziller ve Fonksiyonları: Akşehir Menzilleri Örneği", *S.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 16, Konya 2004, s. 179-221.
- SAK, İZZET, *47 Numaralı Konya Kadı Sicili (1128-1129/1716-1717)*, Konya 2003.
- \_\_\_\_\_, *52 Numaralı Kadı Sicili(1143-1144/1730-1731)*, Konya 2014.
- SAK, İzzet, ÇETİN, Cemal, *45 Numaralı Konya Kadı Sicili,(1128-1129/1716-1717)*, Konya.
- \_\_\_\_\_, *50 Numaralı Konya Kadı Sicili (1138-1139/1726-1727)*, Konya 2014.
- SAK, İzzet, SOLAK, İbrahim, *49 Numaralı Kadı Sicili (1135-1136/1723-1724)*, Konya 2016.
- \_\_\_\_\_, *53 Numaralı Konya Kadı Sicili (1148-114/1736-1737)*, Konya 2016.
- SANDER, Oral, *Siyasi Tarih İlkçağ'dan 1918'e*, Ankara 2013.
- Şemseddin Sami, *Kamus-i Türki*, Der-sa'âdet 1317.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi* 6. Baskı, C. V, Ankara 1995.
- YILMAZ, Orhan, ERTUĞRUL, Mehmet "Türk Kültüründe Deve Güreşleri" *Bitlis Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1, s. 154-174.
- ZINKIEINSEN, J.W., *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi-5*, Çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul 2011.

